

Anu Kaipainen

TALOUSRIKOKSET JA OSAKEYHTIÖ

Opinnäytetyö
Kajaanin ammattikorkeakoulu
Tradenomikoulutus
Liiketalouden koulutusohjelma
Syksy 2009

**Kajaanin
ammattikorkeakoulu**

OPINNÄYTETYÖ TIIVISTELMÄ

Koulutusala Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma
Tekijä(t) Anu Kaipainen	
Työn nimi Talousrikokset ja osakeyhtiö	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot Oikeudelliset opinnot	Ohjaaja(t) Sami Malm Toimeksiantaja
Aika Syksy 2009	Sivumäärä ja liitteet 68
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia talousrikoksia osakeyhtiön näkökulmasta. Työssä selvitettiin, mitä edellytyksiä talousrikosten tunnusmerkistöjen täyttymiselle on asetettu ja millaisia tekotapoja talousrikoksissa on käytetty.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu osakeyhtiön yhtiömuodosta ja talousrikostyypeistä. Osakeyhtiön teoriataustan tarkoituksena on selvittää osakeyhtiön perustamiseen, rahoitukseen, hallintoon ja vastuunmääräytymiseen, kirjanpitoon ja varojen jakoon liittyviä määräyksiä ja rajoituksia. Talousrikostyyppien teoriaosiossa on puolestaan käsitelty kirjanpitorikosten ja velallisen rikosten, kavallusten, petosten, verorikosten, väärennysten ja rekisterimerkintärikosten tunnusmerkistöjä ja tekotapoja.</p> <p>Tutkimusosuudessa on tutkittu oikeustapauksia ja pohdittu niiden avulla osakeyhtiössä tehtyjä talousrikoksia. Työssä on käytetty Korkeimman oikeuden, Korkeimman hallinto-oikeuden, hovioikeuksien ja käräjäoikeuksien ratkaisuja. Ratkaisuissa kuvattuja talousrikosten tekotapoja on pohdittu työssä rikosten tunnusmerkistöjen pohjalta. Työssä on voitu käyttää myös käräjäoikeuksien ratkaisuja, koska päähuomio on keskittynyt rikoksen tekotaan eikä annettuun tuomioon.</p> <p>Opinnäytetyössä saatiin selville eri talousrikostyyppien tekomuotoja ja tunnusmerkistöille tyypillisiä ominaispiirteitä. Talousrikosten tarkoituksena on yleensä hankkia oikeudetonta hyötyä tai valmistella tai peitellä muita rikoksia. Talousrikosten tekoon vaikuttaa oleellisesti yhtiön taloudellinen tilanne. Osakeyhtiön kannalta yleisimmät talousrikokset liittyvät tekaistuihin kuitteihin, varojen perusteettomaan jakamiseen, vastuuaseman väärinkäyttöön, keinotekoisiin yritysjärjestelyihin ja yhtiön todellisen taloudellisen tilanteen peittelyyn.</p>	
Kieli	Suomi
Asiasanat	Osakeyhtiö, talousrikokset, talousrikostyyppit
Säilytyspaikka	☒ Kajaanin ammattikorkeakoulun Kaktus-tietokanta ☒ Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Business	Degree Programme Business Administration
Author(s) Anu Kaipainen	
Title White-collar Crime and Limited Liability Company	
Optional Professional Studies Law Studies	Instructor(s) Sami Malm
	Commissioned by
Date Fall 2009	Total Number of Pages and Appendices 68
<p>The purpose of the thesis was to study white-collar crime from the viewpoint of a limited liability company. The study examined premises that have been placed on the fruition of the constituent elements and also what kinds of techniques of the crime have been used.</p> <p>The theoretical framework of the study consists of the company form of the limited company and white-collar crime. The purpose of the theory in relation to the limited company is to study the rules and regulations, as well as the restrictions concerning establishment, financing, management and limitation of the liability, accounting and assets allocation of the limited company. The theory regarding white-collar crime covers accounting offences, debtor's offences, embezzlement, fraud, tax offences, forgery and register entry offences and their constituent elements and techniques.</p> <p>White-collar crime in limited liability companies has been analyzed through legal cases. The study includes judgments of the Supreme Court, the Supreme Administrative Court, courts of appeal and district courts. The techniques of white-collar crime dealt with in the court judgments are described based on the constituent elements. Also, the judgments of district courts may have been used in the analysis, as the main focus is on the technique of the crime, not the judgment rendered.</p> <p>The results of the study revealed different techniques in committing white-collar crime, and typical idiosyncrasy of the constituent elements. Usually, the purpose of white-collar crime is to gain unlawful profit or prepare or cover up other crime. The economic situation of the company essentially affects the commission of white-collar crime. The most common types of white-collar crime in a limited company are related to false receipts, unfounded allocation of assets, misuse of managerial responsibility, fake ownership, and covering up the company's real economic situation.</p>	
Language of Thesis	Finnish
Keywords	Limited liability company, white-collar crime
Deposited at	☒ Kaktus Database at Kajaani University of Applied Sciences ☒ Library of Kajaani University of Applied Sciences

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 OSAKEYHTIÖ YHTIÖMUOTONA	3
2.1 Osakeyhtiön perustaminen	3
2.1.1 Osakkeen maksaminen	4
2.1.2 Hallituksen kokous ja perustamisilmoitukset	4
2.1.3 Osake- ja osakasluettelo	5
2.2 Rahoitus	5
2.3 Hallinto ja vastuunmääräytyminen	6
2.4 Kirjanpitovelvollisuus ja kirjanpito	8
2.5 Varojenjako	9
3 KIRJANPITORIKOKSET JA VELALLISEN RIKOKSET	11
3.1 Kirjanpitorikoksen vastuun määräytyminen ja ongelmakohtat	11
3.2 Kirjanpitorikosten tunnusmerkistö	16
3.3 Velallisen rikosten tunnusmerkistö	21
4 OMAISUUSRIKOKSET	32
4.1 Verorikokset	32
4.1.1 Verorikoksen täyttymisajankohta	32
4.1.2 Verorikosten tunnusmerkistö	34
4.2 Kavallusten tunnusmerkistö	41
4.3 Petosten tunnusmerkistö	48
5 VÄÄRENNYSRIKOKSET	53
5.1 Väärennysrikosten tunnusmerkistö	53
5.2 Rekisterimerkintärikosten tunnusmerkistö	58
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	61
LÄHTEET	65

LYHENTEET

HelHo	Helsingin hovioikeus
I-SHO	Itä-Suomen hovioikeus
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
RL	Rikoslaki

1 JOHDANTO

Talousrikokset ovat saaneet nyky-yhteiskunnassa enemmän huomiota kuin koskaan aikaisemmin. On mahdollista, että talousrikollisuuden yleisyyttä tai sen aiheuttamia vahinkoja ei ole aiemmin hahmotettu kunnolla. Nykyään talousrikollisuus on kuitenkin ymmärretty vakavana uhkana yhteiskunnalle ja yritystoiminnalle. Tämä johtuu osaksi siitä, että poliisin varovaisenkin arvion mukaan talousrikollisuudesta saadaan selvillä vain 10 % (Talousrikollisuuden tilannekuva 2009, 5). Luku on huolestuttava ottaen huomioon, että jo pelkkä tiedossa oleva 10 %:n osuus aiheuttaa valtiolle vuosittain useiden miljardien eurojen vahingot (Talousrikollisuuden tilannekuva 2009, 5).

Talousrikollisuus eroaa muista rikoksista sen tavassa näyttää normaalilta toiminnalta. Sen voitaisiinkin sanoa olevan piilorikollisuutta, jossa rikokset tapahtuvat sinänsä laillisen toiminnan muodossa ja yleensä asiakirjojen välityksellä. Talousrikoksille on ominaista myös se, että eri talousrikostyyppinä on toteutettu samanaikaisesti. Yleensä talousrikosten tarkoituksena on todellisen taloudellisen tilanteen salaaminen tai muiden rikosten peittäminen. Ulkopuolisen onkin vaikea havaita rikollista toimintaa, koska talousrikokset näyttävät normaalilta toiminnalta ja niitä onnistutaan peittelemään tehokkaasti erilaisin menetelmin.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia talousrikoksia osakeyhtiön näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, mitä edellytyksiä talousrikosten tunnusmerkistöjen täyttymiselle on asetettu ja miten rikokset on osakeyhtiössä toteutettu oikeuskäytännössä esiintyvien tapausten perusteella. Talousrikosten ja osakeyhtiön valitseminen työn aiheeksi perustui ajatukseen tutkia talousrikoksia erilaisesta näkökulmasta. Työssä tutkitaan talousrikoksia osakeyhtiön näkökulmasta eikä yleisellä tasolla, kuten suurimmassa osassa talousrikoksia koskevassa kirjallisuudessa on aihetta käsitelty. Osakeyhtiön valinta osaksi tutkimuskohdetta perustui sen suosioon yhtiömuotona. Osakeyhtiömuoto on myös lähes poikkeuksetta liittynyt mediassa ja tutkimuksissa esiintyneisiin talousrikostapauksiin.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus, joka perustuu pääosin kirjalliseen materiaaliin. Työn teoreettinen viitekehys muodostuu osakeyhtiön yhtiömuodosta ja talousrikostyypeistä. Tarkoituksena on selvittää osakeyhtiön teorian avulla osakeyhtiön

perustamiseen, rahoitukseen, hallintoon ja vastuunmääräytymiseen sekä kirjanpitoon ja varojen jakoon liittyviä määräyksiä ja rajoituksia. Talousrikostyyppien teoriaosiossa on puolestaan käyty läpi kirjanpitorikosten, velallisen rikosten, verorikosten, kavallusten, petosten, väärennysten ja rekisterimerkintärikosten tunnusmerkistöä ja tekotapoja. Tutkimuksellinen osuus on toteutettu tutkimalla oikeustapauksia ja pohtimalla niiden avulla osakeyhtiössä tehtyjä talousrikoksia ja tekotapoja.

Osakeyhtiön teoriaosuudessa on käsitelty ainoastaan ne yhtiömuodolliset ominaisuudet ja osa-alueet, joissa väärinkäytöksiä on ilmennyt teorian ja oikeuskäytännön perusteella. Talousrikostyyppien osalta työssä ei käsitellä työ- ja ympäristörikoksia eikä rahanpesurikoksia.

Opinnäytetyön tutkimusosuudessa on tutkittu Korkeimman oikeuden, Korkeimman hallinto-oikeuden, hovioikeuksien ja käräjäoikeuksien ratkaisuja. Ratkaisuista on poimittu talousrikosten tekotapoja kuvaavat kohdat, joita on pohdittu työssä rikosten tunnusmerkistöjen pohjalta. Siten työssä on voitu käyttää myös käräjäoikeuksien ratkaisuja, koska päähuomio on ollut rikoksen tekotavassa eikä annettussa tuomiossa. Erityistä huomiota on kiinnitetty siihen, miten teko on toteutettu ja mitä hyötyä osakeyhtiö on teolla saavuttanut.

2 OSAKEYHTIÖ YHTIÖMUOTONA

Osakeyhtiö on oikeushenkilö, jota edustaa luonnollinen henkilö. Kyseessä on yleensä toimitusjohtaja, hallitus tai jokin muu vastaavassa asemassa oleva henkilö. Osakeyhtiö pystyy solmimaan sopimuksia ja ottamaan velkaa ilman, että yhtiön edustajat joutuvat niistä vastuuseen. Edustajat ovat kuitenkin vastuussa teoistaan silloin, kun ne rikkovat osakeyhtiölakia, yhtiöjärjestyä tai yleistä huolellisuusvelvoitetta. (Lae 2007, 36; Norri 2006, 318; Savela 2006, 11.)

Osakeyhtiön ominaisuudet ja toimintamahdollisuudet ovat monipuoliset. Näitä rajoittaa pääasiassa osakeyhtiölaki, joka säättää yhtiön toimintavoista eri tilanteissa. Lisäksi toimintaa säätelevät esimerkiksi kaupparekisterilaki ja kirjanpitolaki. (Immonen & Nuolimaa 2007, 28-29.)

Osakeyhtiön suosio johtuu yleisellä tasolla verotuksesta ja rajoitetusta velkavastuusta (Airaksinen, Jauhiainen & Neimala 2001, 37; Mäntysaari 2002, 44). Näiden lisäksi osakkeiden vapaa siirrettävyys ja hankinta ovat olennainen osa osakeyhtiön hyväksimiellettyjä ominaisuuksia (Immonen & Nuolimaa 2007, 20; Mäntysaari 2002, 292.)

2.1 Osakeyhtiön perustaminen

Osakeyhtiö syntyy yhtiön rekisteröimisellä kaupparekisteriin. Tämä edellyttää yhtiön muodostamiseen liittyvien toimien suorittamista. Lisäksi perustamisvaiheessa saateetaan tehdä yhtiön toiminnan käynnistämisen kannalta oleellisia valmisteluja. (Norri 2006, 40; Immonen & Nuolimaa 2007, 41.)

Osakeyhtiön perustamisessa on huomioitava, että yhtiön toiminnan pitää perustua todellisuuteen. Tällä tarkoitetaan sitä, ettei yhtiön toiminta saa olla pelkkää yhden henkilön ammattitoimintaa. Yhtiön perustamiselle pitää siis olla selkeät syyt. Muutoin yhtiön voidaan katsoa perustetun veronkiertämistarkoituksessa, jolloin yhtiön tuloihin sovelletaan henkilökohtaista tuloverotusta. (Wikström 2008, 105; Norri 2006, 30.)

2.1.1 Osakkeen maksaminen

Osakkeiden maksaminen tapahtuu perustamissopimuksen merkintäehtojen mukaisesti. Kaikki jaettavissa olevat osakkeet muodostavat siten yhdessä yhtiön osakepääoman. Osakepääoman pitää olla maksettuna kokonaisuudessaan yhtiön pankkitilille ennen yhtiön ilmoittamista kaupparekisteriin. (Norri 2006, 59; Immonen & Nuolimaa 2007, 38.) Yhtiön tilintarkastaja laatii tästä todistuksen rekisteri-ilmoituksen liitteeksi (Osakeyhtiölaki 2007, 14; Savela 2006, 180).

Osakkeiden maksaminen voidaan hoitaa rahan sijasta myös omaisuudella. Tätä omaisuutta kutsutaan tällöin apportiksi. Se voi olla liikeomaisuus tai toimiva yhtiö, kuten esimerkiksi toiminimi tai kommandiittiyhtiö. Vastaisuudessa tehtävä työ tai palvelu ei sen sijaan kelpaa. Tästä poikkeuksena on kuitenkin työn tulos, jota voidaan käyttää apporttina. (Norri 2006, 97; Mäntysaari 2002, 339; Immonen & Nuolimaa 2007, 38.)

Apportin pitää olla luovutettuna kokonaisuudessaan yhtiölle ennen ilmoituksen jättämistä kaupparekisteriin. Perustamissopimuksessa pitää myös olla maininta sen laadusta ja arvostamisesta. (Norri 2006, 97.) Hyväksytyt tilintarkastajan on lisäksi hyväksyttävä apportti ja annettava sen luovutuksesta kirjallinen lausunto kaupparekisteriin (Savela 2006, 180; Immonen & Nuolimaa 2007, 38; Mäntysaari 2002, 338).

2.1.2 Hallituksen kokous ja perustamisilmoitukset

Perustamissopimuksessa säädettyjen hallitusten jäsenten täytyy tietyissä tapauksissa pitää hallituksen kokous ennen yhtiön rekisteröimistä kaupparekisteriin. Tällainen tapaus on kyseessä esimerkiksi silloin, jos yhtiö on tehnyt liiketoimia ennen yhtiön rekisteröimistä. Toimet täytyy tällöin merkitä hallituksen kokouksen pöytäkirjaan. Yhtiön toimitusjohtajan valinta voi myöskin tapahtua hallituksen kokouksessa ennen yhtiön rekisteröimistä. Molemmissa tapauksissa kokouksen pöytäkirja pitää liittää kaupparekisteriin lähetettävän perusilmoituksen liitteeksi. (Norri 2006, 94.)

Perusilmoitus pitää jättää perustamisilmoituksen kanssa kaupparekisteriin kolmen kuukauden kuluessa perustamissopimuksen allekirjoittamisesta. Ilmoitusten käsitelystä menee tavallisesti yhdestä kuukaudesta vuoteen (Immonen & Nuolimaa 2007,

39; Norri 2006, 56). Mikäli ilmoitukset ovat kunnossa, yhtiö merkitään kaupparekisteriin. Tällöin osakeyhtiö on virallisesti syntynyt ja siihen aletaan noudattaa osakeyhtiölain säännöksiä. (Norri 2006, 60-61.)

Osakeyhtiön pitää tehdä perustamisilmoitus myös verohallintoon. Tällöin yhtiö saa itselleen y-tunnuksen. Perustamisilmoituksella pitää ilmoittautua tarpeen mukaan myös arvonalisäverovelvollisten rekisteriin, ennakkoperintärekisteriin ja/tai työnantajarekisteriin. (Suojanen, Savolainen & Sirainen 2006, 62.)

2.1.3 Osake- ja osakasluettelo

Osakeyhtiön johto on velvollinen pitämään ajantasaista osake- ja osakasluetteloja. Ne tehdään heti yhtiön perustamisen jälkeen. Niiden päivitys pitää myös hoitaa viivyttyksettä, mutta kuitenkin viimeistään kahden kuukauden kuluessa osakkeiden lunastuksesta (Savela 2006, 188; Immonen & Nuolimaa 2007, 74.) Osakeluettelon tarkoituksena on pääsääntöisesti turvata osakkaan oikeudet. Osakasluettelo puolestaan on tietolähde ja apuväline esimerkiksi yhtiökokouksessa. Ulkopuolisten näkökulmasta luetteloita voidaan käyttää myös osakkaiden velvollisuuksien ja vastuunmääräytymisten selvittämiseen. (Norri 2006, 140.)

Osakeluettelossa kaikki osakkeet tai osakekirjat ovat numerojärjestyksessä. Jokaisen osakkeen kohdalla on merkitty osakkeen antamispäivä sekä osakkeenomistajan nimi ja osoite. Osakasluettelo puolestaan on aakkosellinen luettelo osakkaista. Se on sisällöltään samanlainen kuin osakeluettelo, mutta sisältää lisäksi omistettavien osakkeiden lukumäärän. (Norri 2006, 140; Immonen & Nuolimaa 2007, 72, 74.)

2.2 Rahoitus

Osakeyhtiön perustaminen ja toimiminen vaatii pääomaa. Etenkin alkupääoma muodostuu yleensä osakkeiden kerryttämästä osakepääomasta ja vieraasta pääomasta eli velasta. Velan ottaminen on yleistä myös toimintavaiheessa.

Osakeyhtiön rahoituksen järjestäminen ei aina onnistu osakkaiden velkavastuun rajoittuneisuuden mukaisesti. Tämä johtuu siitä, että etenkin pienten yhtiöiden kohdalla pelkkä osakepääoma ei aina riitä yhtiön toiminnan käynnistämiseksi. Tällöin tarvitaan ulkopuolista rahoitusta. Pääomien pienuuden takia yhtiö ei kuitenkaan välttämättä pysty antamaan vakuuksia velkojille. Tämä pakottaa tällöin ainakin pääosakkaat menemään takaussitoumukseen tai antamaan pantteja yhtiön puolesta. (Norri 2006, 29.)

Osakeyhtiö voi saada ulkopuolista rahoitusta tekemällä luottosopimuksen. Tällöin yhtiö saa luottolaitokselta varoja sovituksi ajaksi korvausta vastaan. Yhtiön velvollisuutena on puolestaan maksaa luottona saadut varat takaisin ja maksaa niistä lisäksi korkoa tai muita rahoituskustannuksia. Luottolaitoksia ovat pankit sekä rahoitus- ja vakuutuslaitokset. (Villa 2003, 128.)

Yhtiön täytyy luottosopimusta tehdessään olla maksukykyinen. Tällöin yhtiön oletetaan selviytyvän oikea-aikaisesti ja määrällisesti luottosopimuksen asettamista velvoitteista. Luoton vakuutena on tällöin yhtiön kassavirta ja sen perusteella tehty päätelmä yhtiön takaisinmaksukyvyistä. (Villa 2003, 129.)

Osakeyhtiön velkojalla on ainoastaan rajoitettu mahdollisuus saada tietoa yhtiön varallisuusasemasta velkasuhteen aikana. Velkojat saattavat saada esimerkiksi vain yhtiön pankkitilitietoja. Niiden perusteella ei kuitenkaan voida tehdä päätelmiä yhtiön taloudellisesta tilanteesta. Yhtiö on kuitenkin velvollinen ilmoittamaan kaupparekisteriin, mikäli yhtiön oma pääoma menee negatiiviseksi. Negatiivisen pääoman rekisteröimisellä saattaa olla tällöin vaikutusta yhtiön luontonsaantimahdollisuuksiin. Lisäksi merkintä on näkyvissä kaupparekisterissä sen kumoamisen jälkeenkin, jolloin se voi edelleen haitata liiketoimintaa. (Immonen & Nuolimaa 2007, 23; Savela 2006, 126.)

2.3 Hallinto ja vastuunmääräytyminen

Toimitusjohtaja, hallitus ja hallintoneuvosto muodostavat yhtiön näkyvät johtoelimet. Ainoastaan hallitus on pakollinen, mutta käytännössä yhtiöissä on yleensä myös toimitusjohtaja. (Norri 2006, 264.) Hallintoneuvosto sen sijaan on hyvin harvinainen (Immonen & Nuolimaa 2007, 26).

Hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana ei saa toimia alaikäinen, konkurssissa oleva tai henkilö, jolla on edunvalvoja tai jonka toimintakelpoisuutta on jottenkin rajoitettu. Liiketoimintakielto voi myös olla esteenä yhtiön johtohenkilönä toimimiseksi. Näiden lisäksi vähintäänkin yhden hallituksen jäsenen tai toimitusjohtajan asuinpaikan pitää olla Euroopan talousalueella. Rekisteriviranomainen voi kuitenkin myöntää tähän poikkeuksen. (Savela 2006, 16; Immonen & Nuolimaa 2007, 87.)

Hallituksen olemassaoloon riittää yksi hallituksen jäsen (Norri 2006, 264). Hallituksen tehtävänä on huolehtia yhtiön hallinnosta ja sen toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä. Se myös antaa yhtiön toimitusjohtajalle ohjeita ja määräyksiä yhtiön johtamisesta. Hallituksella on myös valvontavastuu toimitusjohtajan tekemisistä. Mikäli toimitusjohtajaa ei ole, huolehtii hallitus itse yhtiön juoksevien asioiden hoitamisesta. (Mäntysaari 2002, 141, 200; Savela 2006, 99; Immonen & Nuolimaa 2007, 89-90.)

Toimitusjohtajan velvollisuutena on siis hoitaa yhtiön juoksevia asioita hallituksen antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti. Pääsääntöisenä tehtävänä on liiketoiminnan johtaminen. Siihen kuuluu sopimusten solmimisen lisäksi hallituksen päätösten täytäntöönpaneminen. Toimitusjohtajan vastuulla on myös kirjanpidosta huolehtiminen. Tällöinkin yleinen valvontavastuu säilyy edelleen hallituksella. (Norri 2006, 265-266; Mäntysaari 2002, 200; Savela 2006, 101.)

Hallituksen jäsenen tai toimitusjohtajan on annettava suostumus tehtävään nimittämiseen. Mikäli suostumusta ei ole annettu, ei henkilöitä voida pitää vastuussa näiden toimihenkilöiden tehtävistä. Suostumus annetaan vapaamuotoisesti eli se voi olla joko suullinen tai kirjallinen suostumus. Kiistojen välttämiseksi on kuitenkin parempi käyttää kirjallista suostumusta, jonka toimen vastaanottava henkilö allekirjoittaa. (Savela 2006, 14.)

Hallitus ja toimitusjohtaja on merkittävä kaupparekisteriin. Mikäli ilmoittaminen on laiminlyöty, ei vastuu tehtävien hoitamisesta kuitenkaan katoa. Laiminlyönnistä voi lisäksi seurata sakkorangaistus tai vahingonkorvausvastuu mahdollisista vahingoista. (Savela 2006, 13-14.)

2.4 Kirjanpitovelvollisuus ja kirjanpito

Osakeyhtiöt ovat aina kirjanpitovelvollisia riippumatta harjoitetun toiminnan luonteesta. Yleisesti ottaen kirjanpitovelvollisuus alkaa, kun liike- tai ammattitoimintaa ryhdytään harjoittamaan. Osakeyhtiön kohdalla kirjanpitovelvollisuus alkaa kuitenkin vasta perustettavan yhtiön osakkeiden merkintäpäivästä. (Mäki-Kahra 2008, 21; Lahti & Koponen 2007, 63.)

Kirjanpidon tärkein tehtävä on kenties yhtiön ja muiden henkilöiden tai yhtiöiden varallisuuksien erillään pitäminen. Kirjanpidon tehtävänä on lisäksi osoittaa yhtiön ajantasainen taloudellinen tilanne sekä käytettävissä olevat varat. Kirjanpidosta pitää selkeästi käydä ilmi myös mahdollisten myyntisaamisten ja velkojen tilanne. (Mäkelä 2001, 121.)

Kirjanpidon pitämiseen kuuluu liiketapahtumien kirjaaminen, tilinpäätöksen laatiminen ja kirjanpitoaineiston säilyttäminen. Osakeyhtiön kirjanpitoaineistoon kuuluu muun muassa kirjanpitokirjoja, tositteita, liiketapahtumia koskevaa kirjeenvaihtoa sekä pöytäkirjoja. Liiketapahtumat pitää olla kirjattuna kirjanpitoon aikajärjestykseen eli päiväkirjaksi ja asiajärjestykseen eli pääkirjaksi. Kaikkien kirjausten tulee myös olla todennettavissa päivättyjen ja numeroitujen tositteiden perusteella. (Mäkelä 2001, 122.)

Yhtiö on velvollinen pitämään käteistuloista kassakirjaa, johon merkitään päiväkohtaisesti saadut tulot (Leppiniemi 2006, 51). Käteistulojen on myös perustuttava tositteisiin, joita voivat olla kassakonenuha, käteiskuitin jäljennös tai omatekemä muistiotosite (Leppiniemi 2006, 56).

Kirjanpitolaki vaatii kaikkien näiden kirjanpitoaineistojen säilyttämistä 6-10 vuotta aineistosta riippuen. Kirjanpitokirjat ja tililuettelo on säilytettävä kymmenen vuotta tilikauden päättymisestä. Tilikauden tositteet, liiketoimintaan liittyvä kirjeenvaihto sekä muut vastaavat tositteet on säilytettävä kuusi vuotta sen vuoden lopusta, jonka aikana tilikausi on päättynyt. (Yli-Fossi 2005, 57; Leppiniemi 2006, 62.)

2.5 Varojenjako

Osakeyhtiö voi jakaa varoja yhtiöstään tietyin lain asettamien edellytysten mukaisesti. Mikäli liiketapahtuma kuitenkin vähentää yhtiön varoja tai lisää velkaa ilman liiketaloudellista perustetta, on tällöin kyseessä laitton varojenjako (Immonen & Nuolimaa 2007, 186; Savela 2006, 383). Yhtiö ei myöskään saa jakaa mitään varoja, mikäli tietää olevansa maksukyvytön tai varojen jakamisen todennäköisesti aiheuttavan maksukyvyttömyyden tai pahentavan sitä (Suojanen ym. 2006, 108; Savela 2006, 380).

Osakeyhtiön oma pääoma jakaantuu sidottuun omaan pääomaan ja vapaaseen omaan pääomaan. Sidottua omaa pääomaa yhtiö saa jakaa ainoastaan osakeyhtiölain sallimin ehdoin. Sen tarkoituksena on suojata velkojien saatavat taloudellisten kriisivaiheiden aikana (Immonen & Nuolimaa 2007, 26). Käytännössä sidottu oma pääoma pyritään siis pitämään koskemattomana. (Norri 2006, 131.) Vapaan pääoman jakaminen sen sijaan on yhtiökokouksen päätettävissä (Norri 2006, 132).

Sidottua omaa pääomaa ovat osakepääoma ja siihen rinnastettavat rahastot. Näitä ovat arvonorotusrahasto, käyvän arvon rahasto ja uudelleenarvostusrahasto. Vapaata omaa pääomaa puolestaan ovat edellisten tilikausien jakamatta jätetyt voittovarot ja muu vapaa oma pääoma sekä tilikauden voitto tai tappio. Rahastoista muun muassa sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto kuuluu tähän. Sen jakamisesta käytetään nimitystä voitonjako. (Savela 2006, 380; Norri 2006, 131-132.)

Voitonjaon eli osingon jakamisen edellytyksenä on, että osingonjako ei ylitä voitonjakokelpoisten varojen määrää. Tämä muodostuu tilikauden voiton ja vapaan oman pääoman muodostaman summan ja jakamatta jätettävien varojen erotuksesta. (Suojanen ym. 2006, 107.)

Jakamatta jätettävän voiton määrä on voitu kirjata osakeyhtiön perustamissopimuksessa olleeseen yhtiöjärjestykseen (Suojanen ym. 2006, 107). Mikäli tällaista rajoitusta ei kuitenkaan ole tehty, voi yhtiö jakaa osinkoa laillisesti koko vapaan oman pääoman. Voitonjakopäätöksen pitää kuitenkin perustua viimeksi vahvistettuun tilintarkastettuun tilinpäätökseen. (Norri 2006, 388; Suojanen ym. 2006, 108; Savela 2006, 380.)

Varojen jakamista voi tietyissä tapauksissa olla myös osakslainan myöntäminen osakkaille. Osakslaina on laillinen silloin, kun se annetaan tavanomaisin ehdoin ja se olisi samoissa olosuhteissa myönnetty muullekin henkilölle. Mikäli lainaehdojen katsotaan kuitenkin olevan osakkeenomistajalle edullisemmat, katsotaan tällöin kyseessä olevan lainan sijasta varojen jako. Vastaava tilanne on, jos laina myönnetään olosuhteissa, joissa sitä ei olisi myönnetty yhtiön ulkopuoliselle henkilölle. (Mäntysaari 2002, 127.)

3 KIRJANPITORIKOKSET JA VELALLISEN RIKOKSET

Kirjanpitorikosten tarkoituksena on yleensä peitellä muuta rikollista toimintaa, kuten esimerkiksi velallisen rikoksia. Tämä tapahtuu yleensä tekemällä yhtiön kirjanpito virheelliseksi, jolloin oikea kuva yhtiön tuloksesta ja taloudellisesta asemasta vääristyy. Tämä puolestaan mahdollistaa esimerkiksi velallisen rikosten teon eli yhtiön varojen oikeudettoman siirtämisen tekijän haltuun. Kirjanpito voidaan myös hävittää, jolloin näytön saaminen muista rikoksista vaikeutuu. Kirjanpito on voitu myös yksinkertaisesti laiminlyödä tai siinä esiintyy virheitä. Tämä on hyvin yleisiä varsinkin taloudellisissa vaikeuksissa olevissa yrityksissä (Lahti & Koponen 2007, 55; Salminen 1998, 84; Lappi-Seppälä, Hakamies, Koskinen, Majanen, Melander, Nuotio, Nuutila, Ojala & Rautio 2009, 841.)

Kirjanpitorikokset ja velallisen rikokset esiintyvät yleensä ulosoton ja konkurssien yhteydessä. Konkurssin osalta tätä väitettä tukee esimerkiksi Mäkelän tekemä tutkimus, jonka mukaan 100:sta konkurssiin asetetusta yhtiöstä 74 oli laiminlyönyt kirjanpidon pitämisen kokonaan tai osittain (2001, 52). Velallisen rikokset puolestaan liittyvät konkursseihin siksi, että tarkoituksena on siirtää varallisuus pois yhtiön varallisuuspöytäkirjasta ja estää sen päätyminen velkojille. Tämä edellyttää tällöin myös kirjanpidon muokkaamista omaisuuden kadottamiseksi yhtiön varallisuuspöytäkirjasta. Pelkän kirjanpidon perusteella on kuitenkin mahdotonta todistaa, kuka on anastanut yhtiön omaisuutta, vaikka yleensä syyllisiä ovatkin yhtiön johto tai omistajat. (Lahti & Koponen 2007, 111; Salminen 1998, 27-28.)

3.1 Kirjanpitorikoksen vastuun määräytyminen ja ongelmakohdat

Kirjanpitorikoksen tekijänä voidaan katsoa olevan joko kirjanpitovelvollinen, kirjanpitovelvollisen edustaja, tosiasiallista määräysvaltaa käyttävä tai se, jolle kirjanpito on toimeksiannolla uskottu. Osakeyhtiö on kirjanpitovelvollinen oikeushenkilö, joten osakeyhtiön kirjanpidosta vastaa aina ensisijaisesti edustaja. Tämän lisäksi myös muut edellä luetellut tekijät voidaan tuomita kirjanpitoon liittyvistä rikoksista. (Mäki-Kahra 2008, 16; Lehtonen 2006, 20.)

Lähtökohtaisesti osakeyhtiössä kirjanpidosta on siis vastuussa osakeyhtiölain säätämä edustaja, jolle säännösten mukaan kuuluu kirjanpidosta vastaaminen ja jolla on yhtiöoikeudellinen asema. Tämän edustajan tehtävänä on huolehtia joko itse kirjanpidon hoitamisesta tai antaa se ulkopuolisen tehtäväksi.

Pääsääntöisesti osakeyhtiön edustajana voidaan katsoa olevan osakeyhtiön hallituksen tai vastaavasti toimitusjohtajan, mikäli yhtiöllä sellainen on. Osakeyhtiön hallituksella on yleinen valvontavastuu, kun taas toimitusjohtaja ensisijaisesti vastaa juoksevan kirjanpidon järjestämisestä ja sen valvonnasta. Jos taas osakeyhtiöllä ei ole toimitusjohtajaa, on hallitus yksin vastuussa kirjanpidon lainmukaisuudesta ja varainhoidon asianmukaisesta järjestämisestä. Vastuuta ei ole mahdollista kiertää keskinäisin sopimuksen siten, ettei vastuuta jäisi yhtiölle ollenkaan. Joissakin tapauksissa tehtävien jakaminen ja delegointi voivat tosin vaikuttaa rikosoikeudelliseen arviointiin. Tällöinkään nämä toimet eivät vapauta kokonaan valvonta-vastuusta. (Mäntysaari 2002, 174-175; Savela 2006, 112; Lahti & Koponen 2007, 66; Mäkelä 2001, 134.)

Kirjanpidon vastuun siirtämistä keskinäisin sopimuksin on käsitelty Korkeimmassa oikeudessa. Osakeyhtiön hallituksen puheenjohtaja A väitti toimitusjohtajana ja hallituksen jäsenenä toimineen B:n luvanneen huolehtia kirjanpidosta. Kirjanpito oli kokonaan laiminlyöty ja tilinpäätös jätetty laatimatta yhdeltä tilikaudelta. B oli toimitusjohtajana vastuussa kirjanpidon konkreettisesta järjestämisestä, mutta A:lla oli hallituksen ainoana jäsenenä edelleen valvontavastuu. Hän ei ollut voinut siirtää sitä B:lle ja näin vapautua vastuusta. Niinpä myös A oli syyllistynyt kirjanpitorikokseen. (KKO 2001:85.)

Lähtökohtaisesti kirjanpidosta ja siinä esiintyvistä puutteista ja virheistä oletetaan olevan vastuussa tekijä, jolla on yhtiöoikeudellinen asema. Joissakin talousrikostapauksissa tätä on yritetty hyödyntää pysyttelemällä yhtiöoikeudellisen vastuualueen ulkopuolella. Tämä on kuitenkin otettu huomioon talousrikossäännösten 1.4.2003 voimaan tullessa uudistuksessa, jossa kirjanpitorikosten tekijäpiiriin lisättiin oikeushenkilössä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävä. Tällöin vastuuta ei ole mahdollista kiertää bulvaanien avulla eli keinotekoisilla yhtiöjärjestelyillä. (Lahti & Koponen 2007, 68-69; Lehtonen 2006, 28.)

Korkein oikeus on käsitellyt tosiasiallista määräysvaltaa käyttäneen henkilön A vastuuta yhtiön kirjanpidosta. Yhtiön liiketapahtumien kirjaaminen ja tilinpäätösten laatiminen

oli laiminlyöty kokonaan kahden vuoden ajalta. A:lla ei ollut muodollista asemaa yhtiössä eikä hän omistanut yhtiön osakkeita. A oli kuitenkin hoitanut käytännössä yksin yhtiön liiketoiminnan ja käyttänyt tosiasiallista määräysvaltaa. Näin ollen A:n voitiin katsoa olleen kirjanpitovelvollisen edustaja ja tällöin myös vastuussa kirjanpidon hoitamisesta. (KKO 2001:85.)

Tosiasiallisen määräysvallan käyttäminen tarkoittaa käytännössä sitä, että osakeyhtiössä on muodollisessa asemassa toimivia henkilöitä eli bulvaaneja. Varsinaista määräysvaltaa käyttää kuitenkin yhtiöoikeudellisen vastualueen ulkopuolinen henkilö, kuten esimerkiksi yhtiön todellinen pääosakas. Bulvaaneja saatetaan käyttää rikosvastuun välttämisen lisäksi myös varsinaisen tekijän liiketoimintakiellon tai vireillä olevan konkurssin takia. (Lehtonen 2006, 28; Valtiovarainministeriö 1999, 150.)

Bulvaanit toimivat yhtiöissä eri rooleissa ja allekirjoittavat muun muassa tyhjiä kaupparekisteri-ilmoituksia, pöytäkirjoja ja valtakirjoja. Toisin sanoen he antavat yhtiölle nimensä korvausta vastaan. Tosiasiallisella tekijällä on yleensä hallussaan muodollisessa asemassa olevien henkilöiden hankkimia pankkikortteja ja tunnuslukuja, joilla hän voi hoitaa yhtiön rahaliikennettä. Rahaa nostetaan myös paljon käteisenä, jolloin sen määränpäättäjä tai nostajaa on hankala selvittää. (Valtiovarainministeriö 1999, 146-147; Kemppainen 2009.)

Pelkästään keinottelua varten perustetut yhtiöt toimivat yleensä vain yhdestä kahteen vuotta, jonka jälkeen tosiasiallinen toimija saattaa siirtyä toimimaan toiseen yhtiöön. Ongelmana tällaisissa nopeissa yhtiöiden lopettamisissa tai myynneissä onkin yhtiön todellisten toimintatapojen selvittäminen. Keinotekoisissa järjestelyissä yleensäkin todellisen syyllisen osoittaminen on ongelmallista, mikäli häntä ei saada yhdistettyä yhtiöön dokumenttien, asiakirjojen tai toimien perusteella. (Kemppainen 2009.)

Bulvaanin ja tosiasiallista määräysvaltaa käyttävän välinen suhde vaikuttaa siihen, katsotaanko kyseessä olevan keinotekoinen järjestely. Bulvaani voi siis joutua vastaamaan tosiasiallisen tekijän teoista näennäistenkin omistusjärjestelyjen kautta. (Urpainen 2007, 16.)

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa on käsitelty bulvaanin verovastuuta peitelystä osingosta. Tapauksessa henkilö A omisti kahden rakennusalan yhtiön osakekannan kokonaisuudessaan. Liiketoimintaa harjoitti kuitenkin A:n isä. A vaatii verovastuunsa

poistamista peitelystä osingosta vedoten olleensa vain muodollinen osakas ja isänsä bulvaani. Korkein hallinto-oikeus katsoi kuitenkin A:n olevan verovastuussa peitelystä osingosta, vaikka yhtiöstä saadut etuudet menivätkin tosiasialliselle toimijalle A:n isälle. Päätös perustui A:n täysi-ikäisyyteen ja perhepiirissä sovittuun omistujärjestelyyn. (Urpiainen 2007, 16; KHO 422./23.2005.)

Tällaiset muodolliset omistussuhteet on kuitenkin mahdollista sivuuttaa joissakin tilanteissa. Näin voidaan toimia esimerkiksi tilanteessa, jossa tosiasiallisen toimijan alaikäinen lapsi toimii muodollisena osakkaana. Bulvaani on mahdollista sivuuttaa myös silloin, kun muodollisen osakkaan ja tosiasiallisen toimijan välillä ei ole läheistä suhdetta. Tällöin tosiasiallinen toimija on vastuussa rikoksista. (Urpiainen 2007, 17.)

Pienissä osakeyhtiöissä kirjanpitorikoksen tekijä on helpompi kohdentaa, sillä hallintohenkilöiden lukumäärä on luonnollisesti pienempi. Joskus yhtiön toiminnasta ja kirjanpidosta saattaa vastata vain yksi hallintohenkilö muiden ollessa lähinnä muodollisia vastuuhenkilöitä. Tällaisissa tapauksissa näiden muodollisten hallintohenkilöiden katsotaan siltikin olevan vastuussa ainakin tuottamuksellisesta kirjanpitorikoksesta. Tämä perustuu tekijävastuuseen, jonka mukaan kirjanpitorikokseen syyllistyvällä henkilöllä eli tässä tapauksessa muilla hallintohenkilöillä olisi ollut tosiasiallinen vaikutusmahdollisuus kirjanpidon hoitoon ja valvontaan. (Mäkelä 2001, 136-138.)

Osakeyhtiöissä hallintohenkilöiden tekijävastuun kohdentamisongelmaksi voivat muodostua myös tilanteet, joissa luovutetaan osakekantoja vajavaisin selvityksin. Luovutuksessa on mainittu korkeintaan osakekannan omistusoikeuden siirtyminen. Yhtiö ei ole tällöin yleensä pitänyt osake- ja osakasluetteloitakaan ajantasalla, jolloin uuden osakekannan omistajan yhtiöoikeudellista vastuuasemaa on hankala selvittää. (Lahti & Koponen 2007, 70.)

Osakeyhtiöissä vastuiden selvittämisen ongelmia voivat aiheuttaa myös hallituksen eroaminen ja uuden valitseminen. Ongelmana on tällöin osakeyhtiölain niukka säännös kyseisestä menettelystä. Tyyppitapauksessa osakeyhtiön hallitus eroaa ennen uuden hallituksen jäsenten valintaa. Mikäli tällöin halutaan saada kirjanpitovelvollinen vastuuseen kirjanpitorikoksesta, edellyttää tämä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävän henkilön selvittämistä. (Lahti & Koponen 2007, 71.)

Ulkopuoliselle tilitoimistolle annettu kirjanpidon hoitaminen asettaa vastuuseen henkilön, joka on vastuussa toimeksiannon toteuttamisesta. Toisin sanoen tilitoimistossa työskentelevä kirjanpitäjä voi lähtökohtaisesti olla vain avunantaja kirjanpitorikokseen. Työntekijän katsotaan tällöin tehneen mekaaniset kirjaukset joko tilitoimiston työnantajan tai yhtiön edustajan täsmällisten ohjeiden mukaan. Mikäli kirjanpidosta vastaa kuitenkin itsenäisen toimeksiannon saanut kirjanpitäjä, on hän vastuussa itse omasta toiminnastaan ja voi tällöin olla myös tekijänvastuussa. Tämä edellyttää, että hänellä on päätösvaltaa kirjanpitovelvollisen taloushallinnosta ja kirjanpidosta. Kirjanpitovelvollisen vastuu ei poistu sellaisissa tapauksissa, joissa kirjanpito uskotaan ulkopuoliselle henkilölle, jolla ei kuitenkaan ole riittäviä edellytyksiä kirjanpidon hoitamiseen. (Lahti & Koponen 2007, 66-67; Yli-Fossi 2005, 51; Mäkelä 2001, 135.)

Osakeyhtiön hallituksen tai toimitusjohtajan velvollisuuksiin kuuluu tarvittavan aineiston toimittaminen kirjanpitäjälle ja sillä on myös lopullinen päätösvalta kirjausmenettelystä. Mikäli hallitus tai toimitusjohtaja ei kuitenkaan toimita aineistoa, pitää kirjanpitäjän lopettaa toimeksianto vapautuakseen mahdollisesta rikosoikeudellisesta vastuusta. Kirjanpitäjän voidaan myös tietyissä tapauksissa katsoa edistävän kirjanpitovelvollisen rikosta. Tämä edellyttää, että kirjanpitäjä on jatkanut toimeksiantoa huolimatta siitä, että hän ei ole esimerkiksi saanut kirjanpitoaineistoa pitkään aikaan. Toisena tekemuotona voi olla kirjanpitovelvollisen lainvastaisten kirjausohjeiden noudattaminen. (Lahti & Koponen 2007, 67.)

Osakeyhtiön tilintarkastaja voi puolestaan joutua yllyttäjänä vastuuseen lainvastaista neuvoistaan, jos ne ovat vaikuttaneet kirjanpitovelvollisen kirjausmenettelyyn. Tällaisen menettelyn pitää kuitenkin tapahtua ennen rikoksen täytäntöönpanotointa tai vastaavasti viimeistään sen aikana. Tilintarkastaja voi joutua rangaistusvastuuseen myös tilintarkastukseen tai yhtiön toiminnan valvontaan liittyvistä virheistä tai laiminlyönneistä. (Mäki-Kahra 2008, 20; Lahti & Koponen 2007, 68; Mäkelä 2001, 135.) Jälkimmäinen liittyy yleensä osakepääoman maksamiseen apporttina tai vastaavasti yhtiön osakepääoman korottamiseen (Norri 2006, 328).

3.2 Kirjanpitorikosten tunnusmerkistö

Kirjanpitorikokset voidaan jakaa tunnusmerkistöjen perusteella kirjanpitorikokseksi, törkeäksi kirjanpitorikokseksi ja tuottamukselliseksi kirjanpitorikokseksi. Kaikkien näiden tunnusmerkistöjen täytyminen edellyttää teon vaikeuttavan oikean ja riittävän kuvan saamista kirjanpitovelvollisen taloudellisesta asemasta ja tuloksesta. Arviointi suoritetaan aina yhtiön ulkopuolisen henkilön näkökulmasta. (Mäki-Kahra 2008, 24.)

Kirjanpitorikoksen tekijältä ei edellytetä hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta. Rikoksen toteutuminen ei myöskään vaadi kenellekään aiheutuvan välitöntä vahinkoa. Kirjanpitorikoksen ja törkeän kirjanpitorikoksen täytyminen edellyttää kuitenkin tahallisuutta. Mikäli tekijä ei toiminut tahallisesti, voidaan teko arvioida tuottamuksellisena kirjanpitorikoksena. Kirjanpitorikoksen lievänä tekemuotona voidaan vielä tuomita kirjanpitorikkomuksesta. (Lahti & Koponen 2007, 56, 72; Yli-Fossi 2005, 53; Mäki-Kahra 2008, 56.) Se on kuitenkin kriminalisoitu kirjanpitolaissa eikä rikoslaissa, joten sen käsittely jää tämän työn ulkopuolelle.

Kirjanpitorikos

Kirjanpitorikoksesta on kyse, jos joku edellä kuvatuista vastuuhenkilöistä laiminlyö liiketapahtumien kirjaamisen tai tilinpäätöksen laatimisen tai tekee kirjanpitoon vääriä tai harhaanjohtavia merkintöjä. Kirjanpito on myös voitu hävittää tai kätkeä tai sitä on voitu vahingoittaa. (RL 39/1889, 30:9§.)

Tunnusmerkistö täyttyy, kun laiminlyönti tapahtuu kirjanpitolainsäädännön velvoitteiden vastaisesti. Laiminlyönti voi kohdistua liiketapahtumien kirjaamiseen tai tilinpäätöksen laatimiseen ja se voi tapahtua joko kokonaan tai osittain. Kirjanpitovelvollinen voi esimerkiksi säilyttää tositteita lain edellyttämällä tavalla, mutta varsinaiset kirjaukset puuttuvat, jolloin kyseessä on osittainen laiminlyönti. (Mäki-Kahra 2008, 24; Yli-Fossi 2005, 53.)

Laiminlyönniksi voidaan katsoa myös tilanne, jossa kirjanpito tai tilinpäätös on laadittu kirjanpitolainsäädännön laatiman määräajan ulkopuolella. Teko on siis jo täyttänyt tunnusmerkistön eikä laiminlyönnin korjaaminen poista rangaistusvastuuta. Kirjanpitovelvollinen voi kuitenkin vaikuttaa rangaistavuuteen tekemällä myöhästyneet

kirjaukset omatoimisesti. Tällöin teon tahallisuus mahdollisesti poistuu, mutta teon tuottamuksellinen vastuu voi silti pysyä. Laiminlyönnin täyttyminen ei edellytä virheellisen kirjanpidon erehdyttävän ulkopuolista tahoa, mutta sellaisissa tilanteissa teko rangaistaan erikseen. (Lahti & Koponen 2007, 79.)

Toisena tekemuotona rikoslaissa on kuvattu väärin tai harhaanjohtavien tietojen kirjaaminen kirjanpitoon. Näiden tietojen erottaminen toisistaan on kuitenkin tulkinanvaraista. Oikean tiedon salaamista kirjanpitovelvollisuuden vastaisesti pidetään myös rangaistavana tämän kohdan mukaan. (Mäkelä 2001, 123; Lahti & Koponen 2007, 80.)

Väärin tai harhaanjohtavien tietojen kirjaaminen voi tapahtua joko jatkuvana tai yksittäisenä virheenä. Kirjaukset voivat kohdistua joko tositaustaan, juoksevaan kirjanpitoon tai tilinpäätökseen. Väärin tietoihin luetaan varsinaiset virheelliset ja tosiasioiden vastaiset kirjaukset. Tällainen tapaus on kyseessä esimerkiksi silloin, kun tosittien mukaista liiketapahtumaa ei ole oikeasti tapahtunut. Harhaanjohtavia tietoja puolestaan käytetään valheellisen vaikutelman luomiseen esimerkiksi puutteellisen tai kokonaan puuttuvan tosittien avulla. Tiedon virheellisyys arvioidaan yleensä velkojien ja muiden sidosryhmien näkökulmasta. (Mäkelä 2001, 123-124; Mäki-Kahra 2008, 24; Lahti & Koponen 2007, 81.)

Korkein oikeus on käsitellyt kirjanpidon laiminlyömistä ja virheellisten merkintöjen tekemistä. Henkilö A oli yhtiön varsinaisena jäsenenä, mutta tosiasiallisena toimijana jättänyt tositteita pois ja merkinnyt virheellisiä tietoja kirjanpitoon. Kirjanpidosta puuttui myös pankkitiliotteita yhtäjakoiselta ajalta. Tilinpäätöksiä ja toimintakertomuksia ei ollut myöskään laadittu. Yhtiö haettiin lopulta myös konkurssiin. (KKO 1992:194.)

Virhellen tietojen merkitseminen kirjanpitoon sotkee kirjanpidon luotettavuutta. Yhtiön tarkoituksena on voinut olla yhtiön tuloksen vääristäminen tai kirjanpidon tekeminen lukukelvottomaksi laittoman varojen jakamisen peittämiseksi. Tiliotteiden puuttuminen ja lähes samanaikainen yhtiön konkurssiin asettaminen viittaa myös varojen väärinkäyttöön. Tiliotteiden puuttuminen estää tällöin varojen oikean käytön selvittämisen. Kirjanpidon laiminlyönti onkin yleistä etenkin konkurssin lähestyessä, sillä silloin konkurssipesä ei pysty selvittämään kaikkien yhtiön varojen olemassaoloa eikä osaa vaatia niitä liitettäväksi pesään.

Väärrien tai harhaanjohtavien kirjausten lukumäärällä ei ole sinänsä merkitystä kirjanpitorikoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta, kunhan vain kirjanpidon oikean ja riittävän kuvan voidaan katsoa vääristyneen. Mikäli kyseessä on kuitenkin lukumäärältään huomattavan suuri väärrien tai harhaanjohtavien tietojen määrä, voi teko tällöin täyttää törkeän kirjanpitorikoksen tunnusmerkistön. (Mäkelä 2001, 123.)

Rikoslaisissa mainitaan kirjanpitorikoksen kolmantena tekotapana kirjanpitoaineiston hävittäminen, kätkeminen tai vahingoittaminen. Hävittämistä on esimerkiksi kirjanpitoaineiston polttaminen. Kätkemisellä puolestaan tarkoitetaan kirjanpitoaineiston piilottamista tai säilytyspaikan salaamista. Molemmissa tapauksissa syynä voi olla yhtiön jakokelpoisten varojen tai konkurssitilanteessa yhtiön varojen ja omaisuuden peittely. Ilman kirjanpitoa rikoksella ansaituista varoista ei myöskään saada täyttä selvyyttä. Tyypillisin tapaus onkin kirjanpidon hävittäminen tarkoituksena peitellä yhtiön poikkeuksellisen hyvää tilikautta ja välttää näin verojen maksaminen. (Mäki-Kahra 2008, 24; Yli-Fossi 2005, 57.)

Mikäli kirjanpitovelvollinen väittää kirjanpitoaineiston kadonneen ulkopuolisen syyn vuoksi, pitää hänen tällöin pystyä konkreettisesti todistamaan väitteensä. Uskottavan selvityksenkin kanssa kirjanpitovelvollinen voi vielä joutua vastaamaan tuottamuksellisesta kirjanpitorikoksesta. (Lahti & Koponen 2007, 83-84.)

Kirjanpitoaineiston vahingoittamisella tarkoitetaan kirjanpitoon liittyvien merkintöjen tekemistä epäselviksi lisämerkinnöin ja korjauksin, jolloin kirjanpidosta on mahdotonta saada selvää. Hävittämistä, kätkemistä tai vahingoittamista voi olla lisäksi myös kirjanpidon sijoittaminen paikkaan, jossa se todennäköisesti turmeltu. (Mäkelä 2001, 125; Yli-Fossi 2005, 57; Mäki-Kahra 2008, 57.)

Törkeä kirjanpitorikos

Rikoslakiin vuonna 2003 tulleet muutokset koskivat myös törkeän kirjanpitorikoksen sisällyttämistä lakiin. Törkeän kirjanpitorikoksen ensimmäisenä tekemuotona on rikoslaisissa kuvattu liiketapahtumien kirjaamisen tai tilinpäätöksen laatimisen laiminlyöminen kokonaan. Toisessa kohdassa säädetään rangaistavaksi kirjanpidossa olevien väärrien tai harhaanjohtavien tietojen suuri lukumäärä, niiden euromääräinen olemassaolo tai tekaistujen tositteiden käyttäminen. Kolmantena tekemuotona mainitaan

kirjanpidon hävittäminen tai kätkeminen kokonaan tai olennaisilta osin tai sen vahingoittaminen olennaisiltaosin. Teon täytyy myös olla kokonaisuutena arvostellen törkeä. (RL 39/1889, 30:9a§.)

Väärien tai harhaanjohtavien tietojen kirjaaminen perustuu törkeässä kirjanpitorikoksessa huomattavan suureen määrään tai sisällöltään suuriin summiin. Yksittäinenkin virheellinen tieto voi tällöin täyttää törkeän kirjanpitorikoksen tunnusmerkistön, jos se vaikuttaa huomattavasti kirjanpidon oikeaan ja riittävään kuvaan. Määrää arvioitaessa voidaan ottaa huomioon virheellisten tietojen määrä itsessään tai sitten virheiden suhteellinen osuus kaikista kirjauksista. (Lehtonen 2006, 39-40; Yli-Fossi 2005, 65; Mäki-Kahra 2008, 25.)

Oulun käräjäoikeus on käsitellyt törkeän kirjanpitorikoksen tapauksen, jossa yhtiön kirjanpitoa oli huomattavasti vääristelty. Yhtiön johto koostui hallituksen puheenjohtajasta ja hallituksen ainoasta jäsenestä A sekä toimitusjohtajasta B. A ja B olivat yhdessä jättäneet toimittamatta kirjanpitäjälle huomattavan määrän tositteita, jonka takia kirjanpidosta puuttui velkoja yhteensä 48.000 euroa. Viivästyseuraamusten ja muiden maksujen takia summa kasvoi 70.000 euroon. Yhtiö haettiin lopulta konkurssiin. (R08304.)

B oli toimitusjohtajana vastuussa kirjanpidon järjestämisestä ja tositteiden viemisestä kirjanpitäjälle. A:lle kuului hallituksen valvontavastuu kirjanpidosta. Tässä tapauksessa A ja B olivat kuitenkin toimineet tietoisesti yhdessä. Velkojen puuttuminen kirjanpidosta paransi yhtiön tasetta huomattavasti. Tekijöiden tarkoituksena on voinut olla yhtiön huonon taloudellisen tilanteen salaaminen, jotta yhtiö pystyisi jatkamaan toimintaansa. Suuri velkojen määrä olisi myös kiristänyt yhtiön lainaehjoja, mikäli yhtiö olisi päätynt sellaiseen taloudellisen tilanteensa parantamiseksi.

Tekaistujen tositteiden liittämistä kirjanpitoon pidetään yleensä aina törkeänä kirjanpitorikoksena. Tällöin ei vaadita tietojen olennaisesti vaikuttavan kirjanpidon kuvaan, koska teko on jo itsessään suunnitelmallinen ja tahallinen. (Lahti & Koponen 2007, 85; Lehtonen 2006, 39.)

Oulun käräjäoikeuden tapauksessa käsiteltiin tekaistujen tositteiden käyttämistä kirjanpidossa. A oli toimittanut kirjanpitoon yhteensä 42.000 euron tekaistun laskun

matkakustannuksista. Tällä summalla oli kuitattu A:n osakslaina. A ja B olivat myös suorittaneet 15.000 euron osakepääoman korotuksen apporttiomaisuudella, josta oli toimitettu kirjanpitoon kaksi tositetta. Tilintarkastaja oli antanut asiasta todistuksen kaupparekisteriin A:n ja B:n lausunnon mukaan. B:n antama 6000 euron apporttiosite oli kuitenkin tekaistu, joten kaupparekisteriin tehty ilmoitus 15.000 euron korotuksesta oli virheellinen. (R08/304.)

Tekaistujen matkalaskujen tekeminen muiden tositteiden väärentämiseen nähden on helppoa. Johdon ei myöskään tarvitse varmentaa niitä mitenkään. Matkalaskut perustuvat ajopäiväkirjoihin, joten niiden puuttumisen takia ulkopuolisen on vaikea osoittaa laskujen olevan tekaistuja. Tässä tapauksessa matkalaskua on hyödynnetty osakslainan kuittaamisessa. Toisin sanoen tekijä sai koko osakslainaksi ilmoitetun summan itselleen ilman velvoitteita ja välttyi myös sen takaisin maksamiselta sinänsä lailliselta näyttävällä tavalla. Tekaistujen matkalaskujen käyttämisen voisi olettaa olevan yleistä sekä johdon että työntekijöiden keskuudessa myös sellaisenaan, sillä matkakorvaukset ovat verotonta tuloa saajalleen.

Osakepääomaa korottaessa apporttiomaisuus olisi pitänyt käräjäoikeuden tapauksessa siirtää yhtiön omistukseen kokonaisuudessaan ennen kaupparekisteriin ilmoittamista. Tilintarkastajan lausunto apportin hyväksynnästä ja sen suorittamisesta yhtiölle on tässä tapauksessa perustunut ainoastaan osakkaiden lausuntoihin. Tämä mahdollisti tekaistujen tositteiden käyttämisen kirjanpidossa ja virheellisen osakepääoman korotuksen merkitsemisen kaupparekisteriin. Yhtiön tase parani tämän seurauksena, joten yhtiö pystyi peittämään huonon taloudellisen tilanteensa.

Tuottamuksellinen kirjanpitorikos

Rikoslaisissa on säädetty tuottamuksellisena kirjanpitorikoksena rangaistavaksi liiketapahtumien kirjaamisen tai tilinpäätöksen laatimisen laiminlyöminen kokonaan tai osaksi. Lisäksi kirjanpitoaineiston hävittäminen, hukkaaminen tai vahingoittaminen voidaan käsitellä tuottamuksellisena kirjanpitorikoksena. (RL 39/1889, 30:10§.)

Tuottamuksellinen kirjanpitorikos eroaa rikoslain kuvauksen mukaan kirjanpitorikoksesta ja törkeästä kirjanpitorikoksesta siten, ettei siinä säädetä rangaistavaksi teoksi väärin tai harhaanjohtavien tietojen kirjaamista. Tämä johtuu siitä, että väärin

kirjausten tekemisen katsotaan olevan tahallista. Tuottamuksellisenkin teon tunnusmerkistö edellyttää kuitenkin teon vaikeuttavan oikean ja riittävän kuvan saamista. Tekijän on myös pitänyt rikkoa huolellisuusvelvoitetta, jota hänellä olisi halutessaan ollut mahdollisuus noudattaa. (Mäki-Kahra 2008, 56.)

Tuottamuksellinen teko edellyttää törkeää huolimattomuutta. Tunnusmerkistö ei kuitenkaan vaadi tietoista tuottamusta, sillä pelkkä tiedoton tuottamuskin riittää. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota siihen, kuinka tietoista riskinotto on ja voidaanko sitä pitää tavanomaisena. Muita huomioon otettavia seikkoja ovat rikotun huolellisuusvelvollisuuden sekä vaarannettujen tai loukattujen oikeushyvien luonne ja merkittävyys. Tuottamuksen astetta harkitessa kiinnitetään kuitenkin aina huomiota kokonaisuuteen. (Lahti & Koponen 2007, 87-88; Mäki-Kahra 2008, 56.)

3.3 Velallisen rikosten tunnusmerkistö

Velallisen rikoksilla tarkoitetaan tilanteita, joissa velallinen on joutunut maksuvaikeuksiin ja menettelyillään loukkaa tai vaarantaa velkojensa oikeuksia. Yleensä velallinen on tällöin huonossa taloudellisessa asemassa ja yrittää saada etua velkojensa kustannuksella. Velallisen rikoksissa onkin yleensä kyse enemmän useiden tapahtumien summasta kuin yksittäisestä tapahtumasta. (Lahti & Koponen 2007, 105; Salminen 1998, 15.)

Osakeyhtiöissä velallisen rikosten tarkoituksena on oikeudetta siirtää yhtiön varoja henkilöiden omaan käyttöön huolimatta siitä, että teko vahingoittaa velkojien etua. Useimmissa tapauksissa tällaisesta teosta ovat vastuussa osakeyhtiön omistajat tai johtajat. (Salminen 1998, 84.) Toteuttamistapoina velallisen rikoksissa ovat muun muassa lainajärjestelyt, ohimyynti ja omaisuuden kätkeminen (Salminen 1998, 24).

Velallisen rikokset jäävät usein selvittämättä, koska konkurssi raukeaa pesän varojen puuttumisen takia (Lae 2007, 51). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei velallisen rikoksesta tuomittaisi, mikäli teko voidaan näyttää toteen (Lilja 2007, 41). Usein käy kuitenkin niin, ettei rikoksista saada näyttöä puuttuvan kirjanpidon takia tai teon ei katsota täyttävän tunnusmerkistöä.

Kaikille velallisen rikosten tunnusmerkistöille on yhteistä se, että velkojat menettävät saataviaan siirto-, salaamis- tai manipulaatiotoiminnan johdosta. Rikoksen täyttymisen kannalta ei kuitenkaan ole merkitystä, millä keinolla varsinainen teko on tapahtunut. (Salminen 1998, 65.) Kaikille tekotavoille on tunnusomaista se, että jokin toimipide on liiketaloudellisesti perustelematon ja yleisen velkojatahon kannalta moitittava (Lahti & Koponen 2007, 107).

Velallisen epärehellisyys

Velallisen epärehellisyydestä tuomitaan rikoslain mukaan velallinen, joka hävittää omaisuuttaan, lahjoittaa tai muutoin luovuttaa omaisuuttaan ilman hyväksyttävää syytä, siirtää omaisuuttaan ulkomaille velkojien ulottumattomiin taikka lisää velkojaan perusteettomasti. Tunnusmerkistön täytyminen edellyttää lisäksi, että teko on aiheuttanut maksukyvyttömyyden tai ainakin oleellisesti pahentanut sitä. (RL 39/1889, 39:1§.)

Velallisen epärehellisyydessä on kyse luovutustoimesta tai muusta velallisen varallisuutta vähentävästä menettelystä, joka tehdään taloudellisessa kriisitilanteessa tai sen uhatessa. Tunnusmerkistön täytyminen ei kuitenkaan edellytä hyötymistarkoitusta tai velkojien vahingoittamistarkoitusta. Teon ei myöskään edellytetä aiheuttavan heti konkreettista vahinkoa. Teon hetkellä riittää siis pelkkä vaaran olemassaolo siitä, että menettely riittävällä todennäköisyydellä aiheuttaa myöhemmin maksukyvyttömyyden. (Lahti & Koponen 2007, 106-107; Kähkönen 1998, 48.)

Ensimmäisenä tekotapana velallisen epärehellisyydessä on mainittu omaisuuden hävittäminen. Tämä voi ilmetä omaisuuden tuhoamisena tai sen säilytysvelvollisuuden laiminlyömisinä. Olennaista on kuitenkin se, että omaisuus siirretään pois velallisen varallisuuspiiristä jollakin asiattomalla tavalla (Lehtonen 2005, 22). Hävittäminen tulee kysymykseen yleensä silloin, kun yhtiön kirjanpito puuttuu ja omaisuuden kohtaloa ei saada selville. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 1071.)

Oulun käräjäoikeuden ratkaisussa on käsitelty yhtiön varojen ottamista omaan käyttöön. Yhtiössä henkilö A oli tosiasiallinen toimija ja tämän poika B hallituksen ainoa jäsen. A oli myynyt yhtiölle henkilökohtaiseen omaisuuteensa kuuluvia työkaluja. Kaupasta ei ollut tehty tosittaa ja A oli edelleen säilyttänyt työkaluja kotonaan. Myöhemmin A myi

yrityksen ja piti työkalut itse. A:n mukaan uusi yrittäjä eli A:n poika B ei halunnut niitä. Yhtiö haettiin konkurssiin eikä työkaluja ilmoitettu konkurssipesässä. (R08/56.)

A hyötyi selvästi työkalujensa myynnistä yhtiölle, koska sai tällöin sekä kauppahinnan itselleen että pystyi edelleen pitämään työkalut. Työkalujen omistusoikeus ei tällöin tosiasiallisesti siirtynyt, koska ne olivat edelleen A:n hallussa. Asian oikeaa laitaa oli ilmeisesti yritetty salata myymällä yhtiö, jolloin uusi omistaja eli A:n poika vahvisti konkurssin jälkeen, ettei omaisuutta ole. Menettelyillään A aiheutti yhtiön maksukyvyttömyyden tai ainakin pahensi sitä. Tällöin myös velkojien mahdollisuus saataviinsa huononi.

Omaisuuuden lahjoittaminen ilman hyväksyttävää syytä koskee kaikkea yhtiön omaisuutta, myös vaihto- ja käyttöomaisuuden lainaamista. Palveluja yhtiö sen sijaan saa antaa ilmaiseksi. Lahjoittamisella voidaan tarkoittaa jonkin luovuttamista vastikkeetta, selkeästi alihintaan tai sellaista suoritusta vastaan, joka on epäsuhteessa luovutetun omaisuuden arvoon. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 1072; Kähkönen 1998, 50.)

Muu luovuttaminen voi osakeyhtiössä tarkoittaa yhtiön liikeomaisuuden käyttämistä omiin tarkoituksiinsa tai varojen siirtämistä omaan tai sukulaisen varallisuuspörriin. Yleensä tekijä on tällöin yhtiössä määräysvaltaa käyttävä henkilö, kuten esimerkiksi hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja. Teot on yleensä toteutettu laittomana voitonjakona, osakslainoina tai liian suurina palkkojen maksamisina yhtiön johdolle. Myös yhtiön johdon omien laskujen liittäminen kirjanpitoon on yleistä, kuten myös yhtiölle kuuluvien tulojen tilittämättä jättäminen. (Määttä 2008, 517; Lappi-Seppälä ym. 2009, 1073; Lae 2007, 42.)

Korkeimman oikeuden tapauksessa henkilö A oli nostanut määräysvallassaan olevasta yhtiöstä varoja yhteensä 247.000 markkaa. Varojen nostoista osa oli kirjattu lainaksi yhtiöltä. A:n henkilökohtainen ulosottovelka oli tekoa seuranneen kahdeksan kuukauden päästä yli 7,6 miljoonaa markkaa. (KKO 2004:89.)

Tapauksessa A oli hyödyntänyt yhtiötä ottamalla yhtiöstä osakslainan, jota ei voida ulosmitata. Tämä johtuu siitä, että lainan ottaminen kasvatti A:n velkaa entisestään, jolloin sitä ei katsota tuloksi. Tosiasiassa paljastui, että A:lla oli ollut saatavia yhtiöstä ja hän oli kuitannut ne osakslainalla. Tällöin osakslainana nostetut varat olisi voitu

katsoa tuloksi ja ne olisivat olleet ulosmitattavissa. Menettelyllään A oli merkinnyt velkansa todellista suuremmiksi ja samalla estänyt velkojien oikeuden saataviinsa.

Velallisen epärehellisytenä käsitellään myös yhtiön varojen valheellinen nostaminen pankkitililtä kassaan. Tällaisessa tapauksessa varat on todellisuudessa otettu tekijän omaan käyttöön. Osakeyhtiön puolesta toimivalla on oikeus pitää hallussaan yhtiön käteiskauppaa varten olevia rahavaroja. Niille ei myöskään ole säädetty tarkkaa sijaintipaikkaa, joten ne voivat olla niin yhtiön johtohenkilön lompakossa kuin yhtiön kassakaapissa. Näyttökysymyksenä onkin, milloin henkilö käyttää omien varojensa sijasta yhtiön varoja. (Salminen 1998, 44-45, 241.)

Omaisuuksien luovuttamiseksi voidaan tulkita myös läheisyhtiöiden väliset omaisuuden siirrot. Tällöin yhtiön käyttö- ja vaihto-omaisuus on yleensä myyty läheisyhtiölle alihintaan tai tekaistua suoritusta vastaan (Lae 2007, 42). Läheisyhtiöiden omistajat ovat yleensä samat ainakin osittain ja menettelyllä pyritään pelastamaan saajayrityksen toiminta. Toinen yritys on myös saatettu perustaa jo aiemman yhtiön maksukyvyttömyyden alkaessa, jolloin johdon tarkoituksena on jatkaa toimintaa toisessa yhtiössä. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 1075.)

Korkeimman oikeuden tapauksessa on käsitelty yhtiön vaihto- ja käyttöomaisuuden luovuttamista alihinnalla läheisyhtiölle. Tapauksen toisen tekemuodon aikana hallituksen puheenjohtajana toimi A sekä hallituksen jäsenenä C. Yhtiö oli ollut jo pitkään taloudellisissa vaikeuksissa. A ja C myivät yhtiön koko vaihto- ja käyttöomaisuuden toiselle yhtiölle, jonka hallituksen jäsenenä toimi A ja hallituksen puheenjohtajana C. Lahjaluontoisesta kaupasta aiheutui yhtiölle noin 50.000 markan vahinko. Yhtiö haettiin velkojan toimesta konkurssiin. A ja C tuomittiin velallisen epärehellisydestä ja velkojansuosinnasta. (KKO 1998:110.)

Yhtiön taloudellinen tilanne oli ajautunut niin pahaksi, ettei yhtiöllä ollut enää mahdollisuuksia selviytyä veloistaan. Yhtiön johto päättyi tällöin myymään vaihto- ja käyttöomaisuutensa toiselle hallinnoimalleen yhtiölle. Myynti tapahtui siten, että myyjäksi ja ostajaksi oli merkitty aina toinen tekijöistä. Ajatuksena oli ilmeisesti jatkaa liiketoimintaa toisen yhtiön nimissä ja estää myynnillä velkojien oikeus omaisuuteen.

Korkein oikeus on lisäksi yllä mainitussa ratkaisussa pohtinut teon vaikutusta yhtiön maksukykyyn. Yhtiöllä oli velkaa lähes 2,5 miljoonaa markkaa, joten 50.000 markan alihinta ei olennaisesti vaikuttanut yhtiön tilanteeseen. Korkein oikeus on kuitenkin päättänyt pitämään tekoa rangaistavana, koska muutoin yhtiöt voisivat käyttää rikoksissa hyväkseen velkojen ja varojen suhteellisuusperiaatetta. (KKO 1998:110.)

Velallisen epärehellisydessä tehokas katuminen ei ole mahdollista. Tekijä voi kuitenkin jopa välttää rangaistusvastuun. Tämä edellyttää, että varallisuusasemaa huonontava teko on tehty jo maksukyvyttömyyden uhan vallitessa ja tekijä pystyy kokonaan estämään maksukyvyttömyyden aiheutumisen. Tämä perustuu siihen, ettei tunnusmerkistön täyttymisen edellyttämä seuraus maksukyvyttömyyden aiheuttamisesta ole ehtinyt toteutua. Tällöin kyseessä olisi velallisen epärehellisyuden yritys, jota ei kuitenkaan ole säädetty rangaistavaksi. (Lahti & Koponen 2007, 108.)

Jos teko kuitenkin tehdään maksukyvyttömyyden jo vallitessa tai se aiheuttaa maksukyvyttömyyden, täyttää teko tällöin tunnusmerkistön. Tämän perusteella rangaistusvastuu säilyy myös silloin, kun tekijä esimerkiksi yhtiön varoja nostamalla aiheuttaa maksukyvyttömyyden tai pahentaa sitä, mutta palauttaa varat jälkeensä. (Lahti & Koponen 2007, 106, 108.)

Törkeä velallisen epärehellisyys

Törkeästä velallisen epärehellisyudesta on rikoslain mukaan kyse, kun teolla on tavoiteltu huomattavaa hyötyä, aiheutettu huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa velkojille tai teko on tehty erityisen suunnitelmallisesti. Lisäksi teon edellytetään olevan kokonaisuutena arvostellen törkeä. (RL 39/1889, 39:1a§.)

Huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelemista ja velkojille aiheutettua vahinkoa on käsitelty Oulun käräjäoikeuden tapauksessa, jossa yhtiön johto otti yhtiön varoja oikeudettomasti käyttöönsä. Yhtiössä oli hallituksen jäsen A ja toimitusjohtaja B. A ja B olivat luovuttaneet yhtiön omaisuutta itselleen ilman hyväksyttävää syytä. He olivat myös tietoisia yhtiön taloudellisista vaikeuksista. A:lla oli lisäksi käytössään yhtiön pankkikortti, jolla hän oli nostanut yhtiöstä varoja yhteensä 20.000 euroa. Summa oli merkitty kirjanpitoon osakaslainaksi. Toisen osakaslainansa A oli samaan aikaan kuitannut matkalaskulla. (R08/2032.)

Osakeyhtiössä varojenjakoa tapahtuu määräysten mukaisesti ja ainoastaan silloin, kun yhtiö on maksukykyinen. A ja B olivat tietoisia yhtiönsä tilasta, mutta ottivat silti omaisuutta käyttöönsä. A ja B eivät olleet merkinneet omaisuuden luovutuksia kirjanpitoon. Yleensä tällaiset luovutukset huomataankin vasta konkurssipesän varojen kartoittamisessa, kuten tässäkin tapauksessa. Yhtiöllä ei ollut varsinaista myyntitoimintaa, joten omaisuuden luovutusta ei yhtiön toiminnassa huomattu. Lisäksi A:n osakaslainojen nosto yhtiön huonossa taloudellisessa tilanteessa on osoitus väärinkäytöksestä. A:lla saattoi olla myös tarkoituksena kuitata uusi osakaslaina tekaistulla matkalaskulla.

Huomattavan hyödyn tavoittelemista on käsitelty myös Korkeimman oikeuden tapauksessa, jossa henkilö A oli yhtiön hallituksen varsinainen jäsen ja omisti yhtiön koko osakekannan. A oli nostanut yhtiöstä osakaslainana 71.414 markkaa. A oli myös merkinnyt kassaan nostoja yhteensä 156.313 markkaa. Näiden nostojen aikana yhtiön tulos oli ollut jo 167.000 markkaa tappiolla. Yhtiö oli lopulta haettu konkurssiin. (KKO 2005:119.)

Tässäkin tapauksessa on hyödynnetty ilman hyväksyttävää syytä otettujen varojen merkitsemistä osakaslainaksi. Osakaslainan ottamiselle ei ollut edellytyksiä, sillä yhtiö oli tuolloin pahoissa taloudellisissa vaikeuksissa. Lainasta ei myöskään annettu minikäänlaisia vakuuksia. Varojen nostaminen kassaan on puolestaan ollut tietoista keinottelua, koska varat otettiin suoraan yhtiön omistajan omaan käyttöön. Tämä on ollut mahdollista siksi, että kassassa olevien varojen konkreettista säilytyspaikkaa ei ole määrätty eikä sitä myöskään ole helppo valvoa. Sekä kassaan nostot että laina pahensivat oleellisesti yhtiön maksukyvyttömyyttä ja heikensivät velkojien asemaa.

Korkeimman oikeuden tapauksessa varojen nosto olisi ollut kuitenkin tietyin edellytyksin mahdollista tulkita lainmukaiseksi. Se olisi kuitenkin edellyttänyt yhtiön omistajalle maksettujen palkkakirjausten tekoa kirjanpitoon tai asianmukaisen voitonjakopäätöksen tekemistä. (KKO 2005:119.)

Velallisen petos

Velallisen petosta pidetään rangaistavana, mikäli teolla on tavoiteltu itselle tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely- tai

saneerausmenettelyssä. Tekomuotoina voivat olla omaisuuden salaaminen tai kokonaan tai osittain perusteettomaan tai valeoikeustoimeen perustuvan velan ilmoittaminen. Väärän tai harhaanjohtavan tiedon antaminen velkojan kannalta merkityksellisestä asiasta tai velan ilmoittamatta jättäminen ovat myös velallisen petoksen rangaistavia tekemuotoja. (RL 39/1889, 39:2§.)

Velallisen petos tarkoittaa erehdyttävän ja virheellisen tiedon antamista jossakin yllä mainitussa menettelyssä. Tekijän pitää myös toimia tahallisesti ja hyötymistarkoituksessa. Tunnusmerkistö ei kuitenkaan edellytä tosiasiallisen hyödyn saamista tai vahingon aiheuttamista. Velallisen varallisuusaseman ei myöskään edellytetä huonontuvan todellisesti vaan pelkästään näennäisesti (Lae 2007, 42). Tämän tarkoituksena on saada velkoja uskomaan velallisen olevan varaton. (Lahti & Koponen 2007, 106-107.)

Omaisuuden salaaminen tarkoittaa omaisuuden ilmoittamatta jättämistä. Ilmoitusvelvollisuus koskee kuitenkin vain sellaista omaisuutta, joka kuuluu konkurssipesään tai on ulosmitattavissa. Perusteettoman velan ilmoittaminen on kyseessä silloin, kun velkaa ei oikeasti ole olemassa. Väärällä tiedolla puolestaan voidaan tarkoittaa esimerkiksi keskeneräisiä liiketoimia. (Lae 2007, 43.)

Oulun käräjäoikeudessa on käsitelty velallisen petosta yhtiön saneeraustilanteessa. Yhtiön hallituksen jäsen A ja toimitusjohtaja B olivat antaneet harhaanjohtavia tietoja velkojen kannalta ja jättäneet ilmoittamatta velkoja. Nämä oli todettu saneeraushakemuksessa olleessa tilinpäätöksessä. Yhtiön käyttöomaisuus oli merkitty liian suureksi osakkaiden merkitsemän virheellisen apportiomaisuuden takia. A ja B olivat myös ostaneet irtainta omaisuutta 11.000 eurolla ja merkinneet sen samansuuruisena kirjanpitoon. Todellisuudessa omaisuus ostettiin tutulta yhtiöltä ja sen arvo oli merkityksetön. Yhtiö oli myös merkinnyt lainasaatavan kirjanpitoon. Lainasta ei kuitenkaan ollut tehty sopimusta tai vaadittu vakuutta, sitä ei oltu maksettu eräpäivään mennessä eikä sitä oltu myöskään yritetty periä. (R08/97.)

Yhtiö oli saneerausmenettelyyn päästäkseen yrittänyt parantaa yhtiön taloudellisen tilanteen oikeaa kuvaa. Kaikki edellä luetellut toimenpiteet kasvattivat yhtiön tasetta. Yhtiön mahdollisuudet toiminnan jatkamiselle ja konkurssin välttämiseksi paranivat näiden toimien ansiosta. Irtaimen omaisuuden kohdalla yhtiö syylistyi lisäksi

laittomaan varojen jakoon, sillä yhtiön ei voida katsoa saaneen täyttä vastasuoritusta rahalleen.

Tehokas katuminen on velallisen petoksessa mahdollista silloin, kun velallinen omasta tahdostaan oikaisee antamansa virheellisen tiedon tai muulla tavoin estää teon vaikutuksen johonkin menettelyyn. Tällöin velallista ei pidetä syyllisenä velallisen petokseen. Kyseessä voi olla esimerkiksi väärän pesäluettelon vahvistamisen estäminen. (Lae 2007, 45.) Jos oikaisu tapahtuu vasta virheellisten tietojen tultua muutenkin ilmi, ei tehokas katuminen ole enää mahdollista (Lahti & Koponen 2007, 108).

Törkeä velallisen petos

Törkeästä velallisen petoksesta on kyse, kun velallisen petoksessa tavoitellaan huomattavaa hyötyä tai velallinen vahvistaa väärän tai harhaanjohtavan tiedon tuomioistuimessa oikeaksi. Teon edellytetään olevan myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. (RL 39/1889, 39:3§.) Väärän tai harhaanjohtavan tiedon ilmoittaminen tuomioistuimessa on säädetty rangaistavaksi siksi, että sillä pyritään suojelemaan tuomioistuinmenettelyn luotettavuutta (Mäkelä 2001, 179).

Korkein oikeus on tapauksessaan käsitellyt huomattavan hyödyn tavoittelua omaisuuden salaamisella ulosottoselvityksessä. Yhtiön tosiasiallisena toimijana toimi A. Yhtiön koko osakekanta oli ensin B:n omistuksessa ja myöhemmin A:n vaimon C:n. A oli kuitenkin koko ajan päättänyt yhtiön asioista. A oli rakennuttanut yhtiön varoilla omakotitalon, johon muutti vaimonsa C:n kanssa. Talo ei millään tavalla liittynyt ravintolatoimintaa harjoittavan yhtiön toimintaan eikä talon käytöstä maksettu vuokraa yhtiölle. Korkein oikeus kuitenkin hylkäsi syytteet, koska A:n ei katsottu omistaneen kyseistä omaisuutta. (KKO 2009:25.)

Korkeimman oikeuden mukaan tapaus täyttää törkeän velallisen petoksen tunnusmerkistön siltä osin, että ulosottoselvityksessä yhtiön tosiasiallinen toimija oli salannut omistavansa yhtiön. Ratkaisevaa syytteen hylkäämisen kannalta on kuitenkin ollut se, että B oli maksanut yhtiön osakekannasta 500.000 markkaa eikä hänen voitu näyttää luopuneen tästä A:n hyväksi. Vastaavasti ei voitu näyttää toteen, että A olisi sijoittanut yhtiöön rahaa. Talon osalta Korkein oikeus ei ole ottanut kantaa, koska

syyte koski ainoastaan omaisuuden salaamista eikä virheellisten tietojen antamista. (KKO 2009:25.)

Korkeimman oikeuden ratkaisun lopputuloksena ei voida sanoa varmasti, oliko B todellisuudessa maksanut varat itse. On mahdollista, että A olisi antanut varat B:lle, joka puolestaan sijoitti ne yhtiöön omissa nimissään. Kyseessä saattoi olla näytön puuttuminen tältä osin. Ratkaisusta ei ilmene A:n yhtiöstä saama hyöty, mikäli talon rakentamista ei oteta huomioon. Muutoin vastikkeeton työpanos toisen omistamaan yhtiöön on epäilyttävä.

Velallisen vilpillisyys ja velallisrikkomus

Mikäli ilman hyötymistarkoitusta tehty teko täyttää muutoin velallisen petoksen tunnusmerkistön, rangaistaan tällöin teosta velallisen vilpillisyytenä. Teko voidaan tehdä joko tahallisesti tai sitten törkeästä huolimattomuudesta. Pelkkä törkeä huolimattomuuskin riittää kuitenkin täyttämään velallisen vilpillisyyden tunnusmerkistön. (RL 39/1889, 39:4§; Lae 2007, 47.)

Velallisrikkomuksesta puolestaan on kyse silloin, kun teko täyttää velallisen petoksen tai velallisen vilpillisyyden tunnusmerkistön, mutta on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Tähän vaikuttavia seikkoja voivat olla velallisen antaman väärän tai harhaanjohtavan tiedon vähäinen merkitys velkojien kannalta tai muut rikokseen vaikuttavat seikat. (RL 39/1889, 39:5§.)

Velallisrikkomus on velallisen rikosten lievin tekomuoto. Velallisrikkomuksesta voidaan siis tuomita silloin, kun velallisen petos tai velallisen vilpillisyys on kokonaisuutena arvioiden vähäinen. Velallisrikkomuksesta tuomitsemisen kannalta olennaisia seikkoja ovat velallisen antaman väärän tai harhaanjohtavan tiedon vähäinen merkitys velkojien kannalta tai muut rikokseen liittyvät seikat. (Lakiasiantoinisto Finsta Oy n.d.) Velallisen vilpillisyydestä ja velallisrikkomuksesta tuomitaan kuitenkin harvoin, joten niiden käytännönmerkitys jää melko alhaiseksi (Lahti & Koponen 2007, 107).

Velkojansuosinta

Velkojansuosinnassa on kyse maksukyvyttömäksi itsensä tietävän velallisen teosta suosia tiettyä velkojaa muiden velkojien kustannuksella. Tekomuotoina voivat olla

velan ennenaikainen maksu olosuhteissa, joissa maksua ei voida pitää tavanomaisena tai sellaisen vakuuden antaminen velkojan saatavasta, josta ei ole sovittu tai jota velallinen ei ollut luvannut antaa velkaa ottaessa. Velan maksamisessa voidaan käyttää myös epätavallista maksuvälinettä, jota ei ole pidettävä tavanomaisena. Velallinen voi ryhtyä myös muuhun tietyn velkojan asemaa parantavaan menettelyyn. (RL 39/1889, 39:6§.)

Velallisen pitää olla tietoinen kyvyttömyydestään maksaa velkaansa. Tämä tarkoittaa taloudellisia velvoitteita yleensä eikä pelkästään velkoja. Se ei myöskään ole suoraan verrattavissa maksukyvyttömyyteen, koska maksukyvyttömyys voi tapahtua konkreettisesti vasta teon jälkeenkin. Tämä taas ei ole mahdollista velkojansuosinnassa. (Määttä 2008, 517; Lehtonen 2005, 31; Kähkönen 1998, 15.) Velkojansuosinnan tunnusmerkistön täytyminen edellyttää lisäksi tekijän tahallisuutta. Tahallisuuteen liittyy myös velallisen tieto siitä, että teko asettaa tietyn velkojan taloudellisesti parempaan asemaan, kuin jos tekoa ei tehtäisi. Samalla teon edellytetään myös huonontavan muiden velkojien asemaa. (Lehtonen 2005, 33.)

Velkojansuosinnan ja velallisen epärehellisyiden tunnusmerkistöt ovat osittain päällekkäisiä. Velkojansuosinnassa varallisuusasema ei kuitenkaan huonone, kuten velallisen epärehellisyydessä. Tämä johtuu siitä, että velkojansuosinnassa varat ja velat vähenevät saman verran. Velka siis todella maksetaan, mutta sillä on samalla huononnettu jonkun toisen velkojan asemaa. Velkojansuosinta on siis kyseessä aina, kun suorituksen kohteena on todellinen saatava. (Lahti & Koponen 2007, 113; Lae 2007, 47.)

Velkojansuosintaa on siis myös yhtiön vaihto- tai käyttöomaisuuden myynti sukulaiselle tai läheisyhtiölle, vaikka siitä saatu vastike olisikin riittävä. Tällöin edellytetään kuitenkin, että velallinen on tietoinen teon suosivan tätä velkojaa muiden velkojien kustannuksella. (Lae 2007, 47.)

*Yhtiön toimitusjohtaja A oli maksanut yhtiön velkoja tietyille velkojille toiminnan lop-
pumisen jälkeen. A oli myynyt yhtiön käyttöomaisuutta velkojayhtiöille ja kuitannut niil-
lä yhtiön ostovelkoja. (KKO 2008:70.)*

Velkojansuosinta on tapahtunut tässä tapauksessa epätavallisella maksuvälineellä eli käyttöomaisuuden myymisellä velkojayhtiöille. Yhtiö oli päättänyt tietyt velkojat, joille myi omaisuuttaan ja sai näin kuitattua velkansa heille. Velkojen kuitausta tällä tavalla ei ollut yritetty piilotella, mutta teon motiivina on saattanut olla hyvien välien ylläpitäminen velkojayhtiöihin. Tämä voi olla ratkaisevaa, mikäli yhtiö pystyisi jatkamaan toimintaansa. Velkojansuosintaa voi tapahtua myös läheisyhtiöiden välillä, jolloin tietyt velkojat halutaan säästää vahingoilta.

4 OMAISUUSRIKOKSET

Omaisuusrikoksilla tarkoitetaan toisen omaisuuteen kohdistuvaa rikosta, joka voi olla omaisuuden anastamista tai vahingoittamista. Tässä työssä omaisuusrikoksiin katsotaan kuuluvaksi kavallusten ja petosten lisäksi myös veropetokset. Omaisuusrikoksiksi kuuluvien rikosten käsite vaihtelee, mutta tässä tapauksessa on menetelty samoin kuin osassa poliisin ja oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuissa ja päädytty käsittelemään ne yhtenä kokonaisuutena.

4.1 Verorikokset

Veropetoksilla pyritään veron välttämiseen. Se voi aiheutua veron määräämisestä liian alhaiseksi, veron jäämisestä kokonaan määräämättä, sen aiheettomana palautuksena tai jonkin näiden yrittämisenä. (Koskinen 2008, 156; Lehtonen 1998, 1322.) Verorikkomus puolestaan on kyseessä silloin, kun oma-aloitteiset verot jätetään maksamatta oikea-aikaisesti. Väärinkäsitysten välttämiseksi tässä luvussa käytetään nimitystä veropetokset koskemaan vain veropetoksia ja verorikkomus käsitellään erikseen luvun lopussa.

Verorikoksissa on kyse julkista taloutta vastaan tehdyistä rikoksista. Tämä johtuu siitä, että veropetos kohdistuu aina julkisiin maksuihin eli veroihin, veron ennakkoon, veroon rinnastettavaan julkiseen maksuun tai Euroopan yhteisöjen lukuun kerättäviin tulleihin. Olennaista on myös se, että vero tai siihen rinnastettava maksu peritään aina tulonhankkimistarkoituksessa eli kyseessä ei koskaan ole korvaus vastasuorituksesta. (Lahti & Koponen 2007, 185; Eskola 2008, 24.)

4.1.1 Verorikoksen täyttymisajankohta

Verorikokset poikkeavat muista talousrikoksista teon täyttymisajankohdaltaan, sillä verorikoksille ei ole olemassa yhtenäistä täyttymisajankohtaa. Tämä johtuu siitä, että verorikoksissa on otettava huomioon eri verolajit ja niiden eriaikainen verotus

ympäri vuoden. Kunkin verolajin täyttymisajankohta on siksi syytä käsitellä erikseen ennen verorikosten tunnusmerkistöihin siirtymistä.

Tuloveron kohdalla veropetos täyttyy ajallisesti silloin, kun verotus valmistuu tai vastaavasti yritysasteisena silloin, kun veroviranomainen on saanut ilmoituksen, jossa veron määräämiseen vaikuttavaa tietoa on salattu tai annettu väärää tietoa. Tuloverotus päättyy lokakuun lopussa, joten täytetyn teon tekoaikana pidetään tällöin marraskuun ensimmäistä päivää. (Lahti & Koponen 2007, 186; Eskola 2008, 27.)

Maksetuista palkoista tehtävä ennakonpidätys pitää ilmoittaa valvontailmoituksella ja maksaa verohallinnolle pidätyksen toimittamista seuraavan kuukauden 10. päivänä. Mikäli valvontailmoitusta ei anneta viimeistään tähän 10. päivään mennessä, passiivinen veropetos täyttyy ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnin muodossa. Ennakonpidätysten maksamatta jättäminen verohallinnolle voidaan lisäksi käsitellä verorikkomuksena. (Lahti & Koponen 2007, 187.)

Selvyyden vuoksi on syytä tarkentaa, että veron maksamatta jättämistä ei siis ole säädetty rangaistavaksi veropetoksena. Verorikkomuksena voidaan kuitenkin käsitellä oma-aloitteisten verojen, kuten ennakonpidätysten ja arvonlisäveron maksamatta jättäminen. Muiden verojen maksamatta jättämistä sen sijaan ei käsitellä verorikkoksina. (Lahti & Koponen 2007, 182.)

Arvonlisäverovelvollisen yrityksen on annettava valvontailmoitus ja maksettava tilitettävä arvonlisävero verohallinnolle kohdekuukautta seuraavan toisen kuukauden 15. päivänä. Tätä päivää pidetään myös tekoaikana ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnin muodossa tapahtuneelle veropetokselle. (Lahti & Koponen 2007, 187.)

Passiivisessa veropetoksessa tekoaikana katsotaan olevan se aika, jolloin verovelvollisen olisi pitänyt viimeistään antaa veroilmoitus. Passiivisen veropetoksen yritys taas on kyseessä silloin, kun verohallinto voi vielä panna maksuun ilmoittamatta jätetyn veron ilman jälkiverotusta. (Eskola 2008, 25; Lahti & Koponen 2007, 186-188.)

Tullimaksuihin ja -veroihin kohdistuvat veropetokset koskevat yleensä tavaroiden maahantuontia Euroopan yhteisöjen ulkopuolelta. Arvonlisäverollisen tavaran kuljetaminen Euroopan yhteisön alueella vaatii ilmoituksen tekemisen verovirastolle, joka määrää maksettavan arvonlisäveron sen perusteella. Mikäli näitä ilmoituksia ei tehdä,

katsotaan tekoajaksi päivä, jolloin ilmoitus olisi pitänyt viimeistään antaa. Mikäli teolla on saatu aiheetonta veronpalautusta, tekoajana pidetään veronpalautuksesta tehtyä päätöspäivää. Yritystasoisesta teosta on kyse, kun veronpalautuksesta ei ole vielä tehty päätöstä. Tällöin tekoajaksi katsotaan ajankohta, jolloin virheellinen palautushakemus on toimitettu veroviranomaiselle. (Lahti & Koponen 2007, 189.)

4.1.2 Verorikosten tunnusmerkistö

Veropetoksia ovat veropetos, törkeä veropetos ja lievä veropetos. Kaikilla pyritään vaikuttamaan verotusmenettelyyn ja veron määräämiseen oikean suuruisena. Toteutustapana näissä voi olla väärän tiedon antaminen viranomaiselle, tiedon salaaminen verotusta varten annettavassa ilmoituksessa, ilmoitusvelvollisuuden tai muun velvollisuuden laiminlyönti verotusta varten taikka muu petollinen menettely (Eskola 2008, 23).

Tunnusmerkistö edellyttää veropetoksen muodosta riippuen eriasteista tahallisuutta. Jokaisen tällaisen perustoteutumisedellytyksenä on tekijän tietoisuus teon oikeudenvastaisuudesta, rikoksen tunnusmerkistötekijöistä ja seurauksen syntymismahdollisuuden hahmottamisesta. Tekijän ei siis tarvitse tietää mitä verosäännöstä hän rikoo, vaan riittää, että hän tietää teon aiheuttavan veron välttämisen. (Lahti & Koponen 2007, 220; Eskola 2008, 26.)

Verorikkomuksella säädetään lisäksi oma-aloitteisten verojen suorittamatta jättämisestä. Eri verolajeissa säädetään vielä verovelvollisten vähäisistä velvollisuuksien rikkomuksista. Tällöin on kyse yleensä viranomaisen antaman kehotuksen jälkeisestä ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömisestä. (Lahti & Koponen 2007, 196.) Näitä rikkomuksia ei kuitenkaan käsitellä tässä työssä.

Veropetos

Veropetoksen rangaistaviksi tekemuodoiksi on säädetty väärän tiedon antaminen viranomaiselle veron määräämiseen vaikuttavasta seikasta ja tällaisen seikan salaaminen verotusta varten annetussa ilmoituksessa. Lisäksi rangaistavaa on verotusta varten säädetyn velvollisuuden laiminlyöminen veron välttämistarkoituksessa taikka muu

petollinen menettely, jolla aiheutetaan tai yritetään aiheuttaa veron määräämättä jättäminen, sen määrääminen liian alhaisena tai veron aiheeton palauttaminen. (RL 39/1889, 29:1§.)

Veropetos on seurausrikos eli veropetoksen tunnusmerkistön täyttävän teon tarkoituksena on veron välttäminen (Lahti & Koponen 2007, 218). Tällöin inhimillistä unohdusta tai sen hetkisen elämäntilanteen takia tapahtuvaa laiminlyöntiä ei voida käsitellä veropetoksena. Veron kokonaan välttämisen lisäksi veropetoksena käsitellään myös teot, joilla tavoitellaan veron lykkäämistä. (Määttä 2008, 515; Lehtonen 1998, 1318; Eskola 2008, 25.)

Veron välttämiseen riittää, että teko rikkoo veronormia. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi ilmoitusvelvollisuuden määräajan jälkeen suoritettu arviomaksuunpano ei estä tunnusmerkistön täyttymistä. Tällä on kuitenkin tuloverotuksen kannalta merkitystä siinä, syylistyykö tekijä täytettyyn tekoon vaiko sen yritykseen. Täytetty teko on kyseessä silloin, kun oikea vero on arvioverotusta suurempi. Yrityksasteinen teko taas on kyseessä silloin, kun arvio on oikean veron suuruinen tai suurempi. (Eskola 2008, 25; Lahti & Koponen 2007, 218.)

Veropetossäännöksen ensimmäisessä kohdassa mainitun väärän tiedon voi antaa veroviranomaiselle joko kirjallisesti, koneellisesti tai suullisesti. Tiedonsaajan pitää kuitenkin olla viranomainen, joka pystyy toimenpiteillään vaikuttamaan veron määräämiseen verovelvolliselle. Väärän tiedon antamisesta ei voida siten tuomita, jos verovelvollinen on antanut väärän tiedon pankille tai Kansaneläkelaitokselle, joka sitten välittää tiedot edelleen veroviranomaiselle. (Lahti & Koponen 2007, 197; Eskola 2008, 23.)

Toisessa kohdassa tekotapana säädetään verotusta varten annettavassa ilmoituksessa veron määräämiseen vaikuttavan seikan salaamisesta. Ilmoituksessa voi olla kyse veroilmoituksesta, valituskirjelmästä tai kirjeestä verotarkastajalle. Salaamisen kriteerin täytyminen edellyttää kohteena olevan tieto, jonka verovelvollinen on verolainsäädännön perusteella velvollinen ilmoittamaan. (Eskola 2008, 24; Lahti & Koponen 2007, 209.)

Veron määräämiseen vaikuttavan seikan salaamisessa onnistuminen on käytännössä harvinaista, sillä sen toteutuminen vaatii useimmiten tietyn tulolajin salaamisen kokonaan (Eskola 2008, 24). Osakeyhtiön tapauksessa yhtiömies voi yrittää tätä esimerkiksi nostamalla yhtiöstä varoja itselleen, mutta jättämällä tulot ilmoittamatta veroilmoituksessaan. Tällöin kyseessä on peitelty osingonjako. Sillä pyritään välttymään avoimeen osingonjakoon liittyviltä veroseuraamuksilta. Tämä voi tarkoittaa sitä, että osakas on saanut yhtiöstä osinkoon rinnastettavan taloudellisen etuuden ilman vastiketta tai tavanomaisesta poikkeavaan hintaan. Peiteltyyn osingonjaon vastuu säilyy osakkaalla myös silloin, kun etuuden on saanut osakkaan omainen. (Urpiainen 2007, 15.)

Korkein hallinto-oikeus on käsitellyt tapausta, jossa osakkaan avopuoliso oli nostanut yhtiön rahavaroja vastikkeetta. Henkilö A omisti osakeyhtiön koko osakaskannan, mutta A:n avopuoliso B hoiti yhtiön toimintaan liittyvät asiat. Yhtiön mennessä konkurssiin havaittiin käteiskassasta puuttuvan 280.000 markkaa. B oli pankkitililtä suorittamillaan nostoilla yksin vastuussa käteiskassan syntymisestä. Menettelyä ei kuitenkaan pidetty kavalluksena, koska A oli hyväksynyt kassavarojen noston tai ainakin suhtautunut siihen välinpitämättömästi. KHO totesi ratkaisussaan peittelystä osingonjaosta voivan verottaa osakasta, jos varojen siirto toiselle henkilölle voidaan selittää osakkaan ja edunsaajan läheisellä suhteella. Näin ollen A:ta voitiin verottaa peittelystä osingonjaosta B:n nostamien varojen takia. (Urpiainen 2007, 16; KHO 2007:52.)

Peiteltyä osingonjakoa voidaan yrittää vältellä sisäisten järjestelyjen avulla, jolloin verovastuun ajatellaan poistuvan. Yllämainitussa esimerkissä täytyykin A:n ja B:n välillä läheistä suhdetta lukuun ottamatta bulvaanitoiminnan määritelmä. Mikäli A olisi nostanut varat, olisi tapausta pidetty selvänä peiteltyinä osinkona. Verovastuun katsotaan kuitenkin säilyvän osakkaalla myös silloin, kun tämän yhteys yhtiön toimintaan olisikin vähäinen. Tällä pystytään estämään keinotekoisien yritysjärjestelyjen luominen. (Urpiainen 2007, 15-16.)

Helsingin käräjäoikeudessa on lisäksi käsitelty tapaus, jossa veron määräämiseen vaikuttavan seikan salaaminen toteutettiin arvonlisäverollisen toiminnan salaamisella. Kyseisen tapauksen yhtiö oli merkitty arvonlisäverovelvolliseksi, ja se antoi kolmen vuoden aikana useana kuukautena ei-toimintaa -ilmoituksen. Tarkastuksessa kuitenkin paljastui yhtiön olevan menestyneimpiä yrityksiä alallaan. Kolmen vuoden aikaisen liikevaihdon laskettiin

olleen 14 miljoonaa markkaa. Arvonlisäveroa yhtiö oli kuitenkin maksanut vain yhteensä 20.000 markkaa. (Uudenmaan verovirasto 1999, 97.)

Arvonlisäverollisten tulojen salaamisella yhtiö pystyi myymään palvelujaan halvempaan hintaan (Uudenmaan verovirasto 1999, 97). Tämä johtui siitä, ettei yhtiö tällöin maksanut myyntituloistaan arvonlisäveroa. Arvonlisäverolajin salaaminen on tällaisissa tapauksissa tehty vaikeaksi, sillä yhtiön ilmoittamaa liikevaihtoa ja annettuja arvonlisäveroilmoituksia voidaan vertailla verotusta varten.

Kolmannessa kohdassa säädetään passiivisen veropetoksen tekotavasta. Tämä tarkoittaa verotusta varten säädetyn velvollisuuden laiminlyömistä veron välttämistarkoituksessa. Laiminlyöminen on kohdistuttava sellaiseen velvollisuuteen, joka välittömästi vaikuttaa veron määräämiseen. Tämä on veropetoksen yleisin tekomuoto ja ilmenee yleensä ennakonpidätysten ja arvonlisäveron valvontailmoitusten sekä veroilmoituksen jättämisen laiminlyöntinä. (Lehtonen 1998, 1316; Koskinen 2008, 156; Eskola 2008, 25.)

Uudenmaan verovirasto oli selvittänyt tarkastuksessaan ravintolan pimeää liikevaihtoa vuodelta 1998. Yhtiö oli perustettu 90-luvun alussa, mutta se ei ollut antanut yhtäkään veroilmoitusta. Yhtiö ei ollut myöskään ilmoittautunut arvonlisäverovelvolliseksi eikä tällöin antanut valvontailmoituksia. Näiden laiminlyöntien takia yhtiötä ei ollut verotettu ollenkaan sen koko toiminta-aikana. Yhtiön johto ei ollut tavoitettavissa, jolloin ei saatu myöskään selville kirjanpidon tilannetta. Tällöin yhtiön tulojen selvittäminen ja sitä kautta väärin tietojen antamisen osoittaminen ei heti onnistunut. (Uudenmaan verovirasto 1999, 106-107.)

Veroilmoitusten tekemättä jättäminen ei varsinaisesti tarkoita väärän tiedon antamista tai salaamista. Tällöin kyseessä olisi passiivinen veropetos. Ravintolan tapauksessa oli kuitenkin ollut selvää, että yhtiöllä on ollut arvonlisäverollista toimintaa, mikä on pyritty salaamaan. Kirjanpidon puuttuminen oli kuitenkin ollut este tulojen laskemiselle. Yhtiötä oli tässä vaiheessa kuitenkin voitu syyttää kirjanpitorikoksesta. Varsinaisten tulojen laskeminen oli onnistunut myöhemmin tuotevalvontakeskuksen tiedoilla. Yhtiö joutui vastaamaan peitelystä osingonjaosta, liiketulojen salaamisesta sekä arvonlisäveron ja työnantajasuoritusten tilittämättä jättämisestä. (Lehtonen 1998, 1316; Uudenmaan verovirasto 1999, 106-107.)

Passiivisessa veropetoksessa tekijänä on se, joka laiminlyö verotusta varten annetun velvollisuuden. Kyseessä voi olla työnantaja, palkansaaja, arvonlisäverovelvollinen, verovelvollinen tai sen edustaja tai vastaavasti sivulliset tiedonantovelvolliset. Sivullisilla tiedonantovelvollisilla tarkoitetaan esimerkiksi Kansaneläkelaitoksen puolesta toimivaa virkailijaa, joka laiminlyö velvollisuutensa luovuttaa tietoja veroviranomaiselle. (Lahti & Koponen 2007, 211.)

Passiivinen veropetos on yleistä myös työnantajan ja palkansaajan välisissä suhteissa ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömisinä. Yleensä kyseessä on tapaus, jossa työnantaja ja työntekijä sopivat keskenään, että työnantaja ei toimita maksamastaan palkasta ennakonpidätystä eikä kumpikaan osapuoli laadi ilmoituksia verottajalle. (Lahti & Koponen 2007, 214; Lehtonen 1998, 1313-1314.)

Neljännän kohdan ”muuten petollisesti tehty veropetos” -säännös on jätetty varsin avoimeksi tekotavoiltaan. Tällä on haluttu suojella lainsäädäntöä, sillä etukäteen on vaikea tietää, millaisia tapoja verovelvolliset kehittävät veron välttämiseksi. (Eskola 2008, 25; Lehtonen 1998, 1312.) Tätä tekotapatunnusmerkistöä on mahdollista myös soveltaa, mutta kuitenkin melko suppeasti. Voitaneenkin tiivistää, että soveltaminen tulee kysymykseen vain verolajeissa, joissa erillistä veroilmoitusta ei tarvitse antaa. Tällaisia verolajeja ei ole montakaan ja tulkinnanvaraista on sekin, täyttääkö tekotapa enneminkin passiivisen veropetoksen tunnusmerkistön. (Lahti & Koponen 2007, 217.)

Hyvinkään käräjäoikeudessa on käsitelty kuittikauppaa eli tekaistujen tositteiden liittämistä kirjanpitoon. Tapauksessa yhtiön toimitusjohtaja oli ostanut tekaistuja tositteita ja liittänyt ne kirjanpitoon. Yhtiö oli maksanut tekaistuista tositteista 287.740 markkaa kirjoituspalkkiota. Tositteiden avulla yhtiö pystyi kirjaamaan kirjanpitoon kuluja noin 35 miljoonan markan arvosta. Näillä varoilla oli muun muassa maksettu pimeästi palkkoja yhtiön työntekijöille 7.979.113 markan arvosta. Käräjäoikeus katsoi toimitusjohtajan syyllistyneen törkeään veropetokseen. (Uudenmaan verovirasto 1999, 94-96.)

Tekaistujen tositteiden avulla yhtiö pystyi pienentämään verotettavaa tulostaan ja välttämään siten tuloveron maksamisen oikean suuruisena. Lisäksi yhtiö pystyi vähentämään kuitteihin sisältyvän arvonlisäveron määrän, jolloin myös tilitettävän arvonlisäveron määrä pieneni. (Uudenmaan verovirasto 1999, 96.)

Törkeä veropetos

Törkeänä veropetoksena käsitellään veropetoksen tunnusmerkistön täyttävä teko, jolla tavoitellaan lisäksi huomattavaa taloudellista hyötyä tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Olennaista on myös se, että tekoa pidetään kokonaisuutena arvostellen törkeänä. (RL 39/1889, 29:2§.)

Huomattava taloudellinen hyöty on oikeuskäytännössä määritelty yleensä 17.000 euron suuruiseen vältetyn veron määrään. Tämä lasketaan pääsääntöisesti oikean veron määrän ja arvioidun veron määrän erotuksesta (Lahti & Koponen 2007, 218; Eskola 2008, 28). Kyseinen summa ei kuitenkaan ole ehdoton alaraja vaan kukin rikos arvioidaan tapauskohtaisesti. Toisaalta on mahdollista, että yli 17.000 euron veron välttäminen käsitellään tavallisena veropetoksena. Tämä edellyttää kuitenkin tekoon tai teko-olosuhteisiin liittyviä poikkeuksellisen lieventäviä seikkoja. (Lahti & Koponen 2007, 222-223.)

Erityisen suunnitelmallisena puolestaan pidetään tekoja, joiden toteuttamisessa on käytetty ammattitaitoa ja varoja, suoritettu laajoja vale- ja näennäisoikeustoimia, verovalvontaa on yritetty vaikeuttaa erilaisin toimin tai kirjanpitoa on vääristelty tekais-
tuilla tositteilla (Eskola 2008, 28).

Lievä veropetos

Lievänä veropetoksena pidetään tekoa, joka täyttää veropetoksen tunnusmerkistön, mutta sitä voidaan tavoitellun hyödyn määrän tai muiden rikokseen liittyvien seikkojen takia pitää kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Teosta ei välttämättä ilmoiteta, syytetä tai rangaista ollenkaan, mikäli veronkorotuksen katsotaan olevan riittävä seuraamus. (RL 39/1889, 29:3§.)

Lievässä veropetoksessa ratkaisevaa on vältetyn veron vähäinen määrä, joka käytännössä on noin 1700 euroa. Tekoa arvioidaan kuitenkin kokonaisuutena ja siinä voidaan ottaa huomioon myös muita seikkoja. Yleensä lievänä veropetoksena käsitellään tulliveropetokset. (Eskola 2008, 28-29.)

Verorikkomus

Verorikkomuksena käsitellään teot, joilla hankitaan taloudellista hyötyä itselle tai toiselle jättämällä suorittamatta oma-aloitteiset verot. Näitä ovat rikoslain mukaan ennakonpidätys, lähdevero ja tilitettävä varainsiirtovero, kalenterikuukaudelta laskettu liikevaihtovero tai vakuutusmaksuista suoritettava vero, tilitettävä arvonlisävero ja työnantajan sosiaaliturvamaksu. Tunnusmerkistön täytyminen edellyttää näiden suorittamatta jättämisen syynä olevan muu kuin maksukyvyttömyys tai tuomioistuimen määräämä maksukielto. (RL 39/1889, 29:4§.)

Verorikkomussäännös koskee siis oma-aloitteisten verojen oikea-aikaista maksamista veronsaajalle. Tekomuotoina voivat olla verojen kokonaan maksamatta jättämisen lisäksi myös osaksi maksamatta jättäminen tai verojen maksaminen huomattavasti myöhässä. Kuten jo aiemmin todettiin, verorikkomuksena ei käsitellä ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömistä, vaan ainoastaan verojen maksamatta jättämistä. Mikäli molemmat kuitenkin toteutuvat, eikä kyseessä ole veropetos, voidaan teko käsitellä verorikkomuksena. (Lahti & Koponen 2007, 223-224.)

Verorikkomuksen tekijän ei edellytetä antavan vääriä tietoja tai pyrkivän salaamaan verotukseen vaikuttavia tietoja. Sen sijaan tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että verorikkomuksen tekijä on maksukykyinen ja toimii hyötymistarkoituksessa (Koskinen 2008, 156.) Hyötymistarkoituksesta on kyse, kun veron maksamisen sijasta varat on käytetty verovelvollisen tai sen edustajan omaksi hyödyksi. Tällöin varat on yleensä käytetty liiketoiminnan jatkamisen rahoittamiseen. Tämä voi ilmetä yhtiön johdon palkannostoina tai esimerkiksi yhtiön käyttöomaisuuden siirtämisenä samaan omistajapiiriin kuuluvan, toisen yhtiön omaisuuteen. Toisaalta voi olla kyse vain normaalin liiketoiminnan jatkamisesta veroihin tarkoitettujen varojen kustannuksella. (Lahti & Koponen 2007, 224; Määttä 2008, 514.)

Korkeimmassa oikeudessa on käsitelty osan oma-aloitteisten verojen maksamatta jättämisestä. Yhtiön hallituksen ainoa varsinainen jäsen A oli jättänyt tilittämättä verohallinnolle puolentoista vuoden ajalta yhteensä yli 70.000 euroa. Yhtiön ei katsottu olleen maksukykyinen, koska verovelan kasvaessa oli yhtiön ostovelat ja velat rahalaitoksille vähenyneet. (Timonen 2008, 84; KKO 2008:12.)

Korkeimman oikeuden tapauksessa yhtiö oli jättänyt verot maksamatta käyttääkseen ne muuhun yritystoimintaan. Yhtiö ei kuitenkaan ollut maksukyvyttöön verojen maksamatta jättämisen aikaan. Laiminlyönnin tultua ilmi, oli yhtiö asetettu konkurssiin. (Timonen 2008, 84.) Voidaan siis olettaa, että yhtiö jätti verot maksamatta jatkaakseen yritystoimintaansa. Oma-aloitteisten verojen maksamatta jättäminen voi aiheuttaa työnantaja- tai arvonlisäverorekisteristä poistamisen. Rekisteriin pääsee uudelleen, kunhan maksut on hoidettu kuntoon. Tässä tapauksessa yhtiö asetettiin konkurssiin, joten yhtiön taloudellisen tilanteen voidaan olettaa olleen huono.

Verorikkomuksen tunnusmerkistön periaatteessa täyttävää laiminlyöntiä ei kuitenkaan pidetä verorikkomuksena, jos laiminlyönti on vähäinen ja korjattu viivytyksettä (Koskinen 2008, 156). Lisäksi säännös mahdollistaa kokonaan syytteistä luopumisen, mikäli veron korotuksen katsotaan olevan riittävä seuraamus. (Lahti & Koponen 2007, 225; Eskola 2008, 30; Määttä 2008, 514.)

Verorikkomuksen syyte hylättiin Korkeimmassa oikeudessa. Yhtiön toimitusjohtaja ja hallituksen jäsenet olivat jättäneet maksamatta osan oma-aloitteisista veroista. Laiminlyönnin kokonaissumma oli yhteensä noin 850.000 euroa. Yhtiö oli kuitenkin tehnyt maksusuunnitelman verohallinnon kanssa ja suorittanut maksueriä. Yhtiöllä oli realistiset suunnitelmat suorittaa maksuistaan ja se oli hakeutunut yritysaneeraukseen. (Timonen 2008, 77; KKO 2008:11.)

Yhtiötä ei pidetty maksukyvyttömänä, koska se oli jatkanut toimintaansa ja maksanut muiden velkojien saatavia. Tästä huolimatta teon ei katsottu täyttäneen hyödyn hankkimistarkoitusta. Tämä johtui siitä, että yhtiön muutkin velat olivat kasvaneet samassa suhteessa verovelkojen kanssa. Yhtiö oli myös osoittanut haluavansa tehdä yhteistyötä verottajan kanssa ja hakeutunut oikea-oppisesti saneerausmenettelyyn. (Timonen 2008, 77-78.)

4.2 Kavallusten tunnusmerkistö

Kavalluksessa on kyse siitä, että tekijä anastaa tai muutoin menettelee kielletyllä tavalla sinänsä laillisesti omassa hallinnassaan olevien toisen henkilön varojen taikka muun irtaimen omaisuuden suhteen. Kavallus siis eroaa varkaudesta siinä, että

anastettu omaisuus on ollut tekohetkellä tekijän hallussa. (Koskinen 2008, 138; Laine 2005, 16.)

Edellä mainittu pätee osakeyhtiöön siinä tapauksessa, että yhtiöllä on hallussaan esimerkiksi asiakkaidensa varoja tai työntekijöille maksettavia palkkoja. Tällöin näiden varojen anastamisessa on kyse kavalluksesta. Mikäli yhtiön johto puolestaan anastaa yhtiön varoja omaan käyttöönsä, riippuu teon rikosmuoto yhtiön omistajuussuhteista. Jos yhtiöllä on useampia omistajia ja vain yksi syyllistyy varojen anastamiseen, on kyseessä kavallus. Mikäli yhtiöllä ei ole muita omistajia, rikkoo teko tällöin ainoastaan velkojien oikeuksia ja kyse on velallisen rikoksesta. Yhtiön ollessa konkurssissa, katsotaan yhtiön varojen kuuluvan velkojille ja tällöin näiden varojen anastaminen käsitellään kavalluksena. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 1073; Mäkelä 2001, 171.)

Osakeyhtiön tapauksessa kavallukset eroavat muista talousrikoksista lisäksi siinä, että hyödynsaaja ei suinkaan ole yhtiö vaan tekijä itse. Kavalluksia voidaankin pitää enemmän yksilörikoksina, jotka vaativat yhtiömuodon ollakseen mahdollisia. (Laitinen & Virta 1998, 160.)

Kavallus voi olla esinekavallus, löytötavaran kavallus tai tilitysvelvollisuuden täyttämättä jättäminen (Laine 2005, 12). Näiden niin sanottujen sisäisten anastustarkoitusten toteutuminen ei kuitenkaan yksin riitä, vaan edellytetään myös ulkoista anastustarkoitusta. Tämä voi olla esimerkiksi anastetun omaisuuden tarjoaminen myytäväksi tai sen lahjoittaminen jollekin. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 722.)

Kavalluksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää lisäksi tahallisuutta. Tämä tarkoittaa tekijän olevan tietoinen siitä, että omaisuus kuuluu jollekin muulle. Löytötavaran kohdalla tekijän pitää siis tietää, että kyse on löydöstä, jota omistaja ei välttämättä ole hylännyt. Tilitysrikoksessa tekijän puolestaan pitää olla tietoinen tilitysvelvollisuudestaan ja siitä, että hänen menettelynsä takia tilitys jää tekemättä. (Laine 2005, 17; Lappi-Seppälä ym. 2009, 726.)

Kavallus

Kavalluksena tuomitaan rikoslain mukaan tekijän hallussa olevien varojen tai muun irtaimen omaisuuden anastaminen. Kysymyksessä voi olla myös löytämisen tai erehdyksen kautta haltuun saatujen varojen tai muun irtaimen omaisuuden anastaminen.

Kolmantena tekemuotona mainitaan toimeksiannolla tai muulla vastaavalla tavalla haltuunsa saamien varojen tilittämättä jättäminen. Se voi tapahtua varojen tai niiden tilalle tulleiden varojen oikeudettomana käyttämisenä tai muulla tavalla, joka aiheuttaa tilitysvelvollisuuden täyttämättä jäämisen joko sovittuna tai muutoin odotettuna aikana. Ainoastaan hallussa olevien varojen tai muun omaisuuden kavalluksen yritys on säädetty rangaistavaksi. (RL 39/1889, 28:4§.)

Kavalluksen ensimmäinen tekemuoto kohdistuu varoihin tai muuhun irtaimeen omaisuuteen. Tämä tarkoittaa kavalluksessa voivan olla kyse paitsi esineen, myös rahavarojen anastamisesta. Kyseessä voi olla myös pankkitilillä olevien varojen anastaminen. Yleensä varat ovat kuitenkin olleet tekijän ulottuvissa, esimerkiksi yhtiön kassassa. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 720-721; Laine 2005, 12.)

Yhtiön johtohenkilöihin kuuluvalla on yhtiössä työskennellessään mahdollisuus tehdä samantyyppisiä kavalluksia kuin työntekijöilläkin. Kassavarojen kavallus on mahdollista toteuttaa esimerkiksi tekemällä kassakoneeseen perusteettomia virhekorjauksia. Tällöin virhekorjausten osoittama määrä on mahdollista ottaa omaan käyttöön kenenkään huomaamatta. Vastaava tilanne on esimerkiksi ravintolatoiminnassa, jossa automaattista alkoholinmyynnin seurantaa on mahdollista huijata. Tämä tapahtuu saamalla järjestelmä näyttämään myyntiä enemmän kuin todellisuudessa on tapahtunut. Tällöin järjestelmän näyttämän ja todellisen myynnin erotus voidaan myydä ohimyyntillä, jolloin tekijä saa varat itselleen. (Laine 2005, 12-13.)

Kavalluksen tunnusmerkistö edellyttää varojen olevan tekijän hallussa. Pankkitilillä olevat varat katsotaan olevan tekijän hallussa silloin, kun tekijällä on oikeus nostaa tai siirtää niitä. Tällöin myös pelkkä varojen siirtäminen tililtä toiselle on rangaistavaa kavalluksena, vaikka rahat eivät tekijän hallussa olisi koskaan käteisenä olleetkaan. (Laine 2005, 13; Lappi-Seppälä ym. 2009, 721.)

Kavalluksen pitää kohdistua aina toisen henkilön omaisuuteen. Tällöin myös osamaksulla tavaran ostanut henkilö syyllistyy kavallukseen, jos hän myy tavaran eteenpäin ennen kuin on maksanut viimeisen maksuerän myyjälle. Mikäli kyseessä on pieni summa, käsitellään tapaus yleensä lievänä petoksena. Jos taas ostajalla ei ole ollut aikomustakaan maksaa esinettä, on tällöin kyse petoksesta. (Määttä 2008, 523-524; Lappi-Seppälä ym. 2009, 721.)

Osamaksukauppaa on käsitelty korkeimman oikeuden tapauksessa. Yhtiössä määräysvaltaa käyttävä A oli myynyt toiselle omistamalleen yhtiölle auton osamaksusopimuksella. Kauppaan sisältyi omistuksenpidätyssehto. A oli siirtänyt sopimuksen kaikkine oikeuksineen rahoitusyhtiölle, mutta myynyt kuitenkin auton kolmannelle ennen kauppahinnan maksamista. A:ta ei voitu syyttää kavalluksesta, koska osamaksusopimuksen perusteella rahoitusyhtiö ei omistanut autoa. (KKO 1997: 154.)

Korkeimman oikeuden tapauksesta ilmenee, että kaupan kohde on myyjän omistuksessa niin kauan, kunnes kauppahinta on kokonaisuudessaan maksettu. Tässä tapauksessa ostajayhtiö ei siis omistanut autoa eikä se näin ollen ollut voinut siirtää auton omistusoikeutta rahoitusyhtiölle. Korkein oikeus katsoi, että sopimuksen siirtämisessä rahoitusyhtiölle oli kyseessä ainoastaan vakuuden antaminen. Auto oli siis koko ajan myyjäyhtiön omistuksessa ja siten auton myyminen ei kohdistunut toisen henkilön omaisuuteen. Teko ei näin ollen täyttänyt kavalluksen tunnusmerkistöä.

Rahojen ja varojen katsotaan olevan haltuunsaajan omaisuutta silloin, kun ne sekoittuvat hänen varoihinsa. Kavallus on siis kyseessä silloin, kun tekijä vastaanottaa toisen lukuun varat ja vastoin velvollisuuksiaan sekoittaa ne omiinsa. Sama koskee tilisiirtoa: jos tekijä siirtää asiakkaalle kuuluvia varoja omalle tililleen, on kyseessä kavallus. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 723.)

Toisessa rikoslain kohdassa säädetään löytötavaran kavaltamisesta. Tällöin on kyse löydettyjen tai erehdyksessä saatujen varojen tai muun irtaimen omaisuuden kavaltamisesta. Erehdyksessä saadut varat puolestaan voivat koskea tilanteita, joissa ostaja on saanut liikaa tavaraa tai saanut rahasta liian paljon takaisin. Mikäli ostaja on näissä tilanteissa myötävaikuttanut asiaan, voidaan tapaus käsitellä petoksena. Löytötavaran kavalluksena käsitellään esimerkiksi tilanne, jossa tekijän tilille on siirretty erehdyksessä rahaa eikä hän ilmoita asiasta pankille. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 723-724.)

Kolmannen kohdan tilitysvelvollisuuden laiminlyömisestä edellytetään kohdistuvan toimeksiannolla tai muulla vastaavalla tavalla saatuihin varoihin, jotka tekijän olisi pitänyt tilittää toiselle. Tilittämättä jättämistä voi olla myös näiden varojen oikeudeton käyttäminen. Varat voivat olla joko fyysisesti tekijän hallinnassa tai hänellä on oikeus nostaa tai siirtää niitä. Luotonsaannissa ei kuitenkaan ole kyse kavalluksesta, vaikka

saaja kieltäytyisi maksukyvyttömyyden takia maksamasta velkaansa. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 724-725.)

Korkeimman oikeuden tapauksessa Veikkauksen asiamiesyhtiön toimitusjohtaja A oli jättänyt tilittämättä asiakkailta perittyjä pelirahoja Veikkaukselle yhteensä 5876 euron arvosta. A:n olisi pitänyt pitää pelirahat erillään muista rahoista erillisellä pankkitilillä, josta varojen oli tarkoitus siirtyä Veikkaukselle suoraveloituksena. Yhtiö haettiin lopulta konkurssiin. (KKO 2006:98.)

Toimitusjohtaja sai toimeksiannon perusteella asiakkaiden varoja haltuunsa ja hänen oli määrä siirtää ne erilliselle tilille suoraveloitukseen. Toimitusjohtajan ei siis varsinaisesti tarvinnut viedä rahoja pois mistään vaan ainostaan olla siirtämättä niitä pankkitilille. Pelirahoja vastaan toimitusjohtaja antoi kuitenkin asiakkaille tulostettuja pelitositteita, joiden perusteella myytyjen pelien määrän oletettavasti pystyi selvittämään. Näin oli käynyt ilmeisesti tässäkin tapauksessa, koska varojen palauttamista vaadittiin yhtiön konkurssipesään.

Tekijältä edellytetään tilittämättä jättämisessä myös hyötymistarkoitusta. Tällöin tekijä käyttää haltuunsa saamia tai niiden sijasta tulleita varoja omaksi hyödykseen. Kolmanneksi tunnusmerkistö edellyttää varojen luvattoman käytön aiheuttavan varojen tilittämättä jättämisen. Tämä voi tapahtua varojen tilittämättä jättämisenä kokonaan tai osaksi, väärään aikaan tai muuten muodoltaan virheellisesti. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 725.)

Tilitysvelvollisuuden laiminlyöminen eroaa rikoslain ensimmäisen kohdan varojen kavalluksesta siten, että tekijällä ei ole ollut velvollisuutta pitää varoja erillään omista varoistaan. Säännöksen kannalta ei ole merkitystä sillä, olivatko varat esineitä, käteistä rahaa vai sähköisiä varoja. Varojen katsotaan olevan tekijän omaisuutta silloin, kun ne sekoittuvat hänen varoihinsa. Tämä ei kuitenkaan poista tekijän velvollisuutta tilittää varat toiselle. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 725.)

Korkein oikeus on käsitellyt varojen tilittämättä jättämistä. Yhtiön hallituksen jäsenen A olisi pitänyt tilittää työntekijänsä palkasta pidätetyt ulosotto-osuudet ulosottomiehelle. Sen sijaan A oli käyttänyt tilittämättä jätetyt varat 39.600 markkaa yhtiön muuhin menoihin. (KKO 2005:10.)

Tapauksessa ulosotossa oleva henkilö ei voinut tietää, ettei yhtiö noudattanut tilitysvelvollisuuttaan. Näin ollen hän ei osannut vaatia palkastaan pidätettävää rahasummaa itselleen tai vastaavasti tilitysvelvollisuuden täyttämistä. Ulosottoviranomainen sijaan valvoo ulosmitatun palkan tilityksiä, mutta laiminlyöntejä ei siltikään aina huomata. Palkkaa ei tarvitse esimerkiksi tilittää siltä kuukaudelta, jona palkka jää suojaosuutta pienemmäksi (Oikeuslaitos 2009). Palkanmaksuun voi tulla myös tilapäisiä keskeytyksiä, eikä niistä läheskään aina ilmoiteta ulosottoviranomaiselle (Oikeuslaitos 2009). Näin ollen ei voida tietää, johtuuko tilitysten keskeytyminen laiminlyönnistä vai jostakin muusta.

Kavalluksen yrityksestä säädetään erikoisella tavalla. Säännöksen mukaan löytötavaran kavalluksen ja tilittämättä jättämisen yrityksestä ei rangaista. Esinekavalluksen yritys sen sijaan on rangaistavaa. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 728.)

Törkeä kavallus

Törkeä kavallus on kyseessä, kun teossa on kavalluksen perustunnusmerkistön täyttämisen lisäksi ollut joko kohteena erittäin arvokas omaisuus tai suuri määrä varoja, aiheutettu rikoksen uhrille tämän olot huomioituna erityisen tuntuva vahinkoa tai sitten rikoksentekijä on käyttänyt hyväkseen erityisen vastuullista asemaansa. Teon edellytetään olevan myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. (RL 39/1889, 29:5§.)

Uhrille aiheutetun, tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuvan vahingon ei tarvitse olla erityisen arvokas rahallisesti, kunhan teon katsotaan olevan uhrin kannalta erityisen vahingollista. Edellytyksenä tällöin on kuitenkin se, että tekijä on tietoinen uhrin olosuhteista. Vastuullisen aseman hyväksikäyttäminen voi puolestaan olla kyseessä silloin, kun tekijän vastuulla on toisen huomattavan arvokkaasta omaisuudesta huolehtiminen. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 727; Määttä 2008, 524.)

Korkeimmassa oikeudessa on käsitelty yhtiön asiakkaan varojen kavaltamista. A oli asianajotoimistonsa hallituksen puheenjohtaja ja toimi yhtenä konkurssipesänhoitajana. A:lla oli työnsä puolesta oikeus käsitellä asiakkaina olevien konkurssipesien varoja. A vääränsi tositteita, teki nostoja ja jätti siirtämättä asianajotoimiston tilille tulleita perintämaksuja konkurssipesän tilille. Kavalluksilla A saavutti yhteensä yli kahden miljoonan markan hyödyn. (KKO 2001:70.)

Yhtiön osakas käytti hyväkseen hänelle toimeksiannolla uskotun tehtävän valtuuksia. Asiakkaat ja yhtiön muut osakkaat luottivat tekijän kykyyn ja rehellisyyteen hoitaa tehtävät kunnolla, joten tekijän toimia ei ilmeisesti valvottu sen tarkemmin. Korkeimman oikeuden mukaan tekijä käytti lisäksi teon toteuttamiseen ja salailuun ammattitaitoaan. Tekijä ilmeisesti nosti varoja vähän kerrallaan ja kirjasi tililtä nostoja ja siirtoja konkurssipesän menoiksi. Kokemuksensa puolesta tekijä on varmaankin tiennyt konkurssipesälle tyypilliset menot ja osannut siten naamioida kavalluksen tavanomaiseksi liiketoimeksi. Varojen tilittämättä jättäminen on puolestaan saattanut olla mahdollista siksi, että perittyjen velkojen maksua ei ole pidetty todennäköisenä tai sitä ei ole muuten osattu odottaa maksettavan.

Törkeän kavalluksen yritys on säädetty rangaistavaksi ainoastaan esinekavalluksen yhteydessä. Tällöin löytötavaran tai tilittämättä jättämisen yritystä ei voida tuomita törkeänä yrityksenä. Esinekavalluksen yrityksen pitäminen törkeänä edellyttää kuitenkin, että teon onnistuessa sitä olisi pidetty törkeänä kavalluksena. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 729.)

Lievä kavallus

Lievästä kavalluksesta on rikoslain mukaan kyse silloin, kun anastetun omaisuuden arvo, oikeudettomasti käytettyjen varojen määrä tai rikokseen muutoin vaikuttava seikka on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. (RL 39/1889, 28:6§.)

Lievänä kavalluksena voidaan siis pitää tekoa, jossa kohteen arvo on vähäinen. Muita lieventäviä seikkoja voivat olla tekijän tietämättömyys tekonsa rangaistavuudesta. Tämä voisi toteutua esimerkiksi osamaksukaupassa kohteen myymisellä eteenpäin ennen viimeisen maksuerän maksamista. Löytötavaran kavallukset täyttävät myös yleensä lievän kavalluksen tunnusmerkistön. Toisin kuin muissa kavallusten säännöksissä, lievän kavalluksen yritystä ei ole säädetty rangaistavaksi missään tekomuodossa (Lappi-Seppälä ym. 2009, 728-729.)

Helsingin hovioikeudessa on käsitelty lievää kavallusta. Yhtiön toimitusjohtajana ja hallituksen jäsenenä toiminut A oli perinyt työntekijöiden palkoista ammattiyhdistysjäsenmaksuja ja laiminlyönyt niiden tilittämisen ammattiliitolle. A oli käyttänyt tilitykseen

tarkoitettun 829,65 markan summan yhtiön omiin menoihin. Yhtiön taloudellinen tilanne oli tuolloin huonontunut. (HelHo 10.05.1984 72.)

Työntekijöiden on mahdotonta tietää, maksaako työnantaja todellisuudessa pidättäjänsä jäsenmaksun ammattiliitolle. Ammattiliitosta riippuen jäsenmaksu pitää kuitenkin olla maksettuna muutaman kuukauden kuluttua kohdekuukaudesta. Mikäli maksua ei ole suoritettu, otetaan ammattiliitosta yleensä yhteyttä ja viimeistään tällöin työnantajan laiminlyönti tulee ilmi. Tässä tapauksessa tilittämättä jätetty summa oli pieni. Tuomion kannalta ratkaisevaa oli kuitenkin, että varat käytettiin yhtiön muuhun toimintaan. Yhtiö oli tehnyt vastaavan teon aiemminkin, mutta tällöin yhtiön taloudellinen tilanne oli hyvä eikä tekoa siten pidetty kavalluksena.

4.3 Petosten tunnusmerkistö

Petoksella tarkoitetaan oikeudettoman varallisuusedun saavuttamista toisen kustannuksella (Lappi-Seppälä ym. 2009, 973). Tällainen petollinen menettely voi olla toisen erehdyttämistä jonkin asian tekemiseen tai tekemättä jättämiseen. Teolla tekijä pyrkii tällöin saamaan taloudellista hyötyä itselleen tai aiheuttamaan vahinkoa toiselle. (Koskinen 2008, 140.) Osakeyhtiössä petokset kohdistuvat yleisimmin yhtiön rahoitukseen tai osakeyhtiön toimintaan yleensä.

Petoksen tunnusmerkistö edellyttää tekijän erehdyttävän tai käyttävän teossa hyväksyen toisen erehdyttä. Tästä seuranneen erehdyksen vallassa toinen suorittaa määräämistöimen ja siitä aiheutuu taloudellista vahinkoa erehtyneelle. Tällainen määräämistöimi voi olla kauppasopimus, takaussitoumukseen suostuminen tai luoton myöntäminen. Tekemättä jättämisessä voi olla esimerkiksi kyse siitä, että velkoja luopuu saatavansa perimisestä. Lisäksi tekijältä edellytetään hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 975, 982; Laine 2005, 71.)

Petokselta vaaditaan yllämainittujen lisäksi syy-yhteyttä teon ja määräämistöimen välillä. Toisin sanoen pitää pystyä osoittamaan, että määräämistöimeen ei olisi ryhdytty tai sitä ei olisi jätetty tekemättä ilman erehdyttämistä. Tällöin menettelystä ei olisi myöskään aiheutunut etua tai tappiota. Tämän osoittaminen ei kuitenkaan yleensä ole vaikeaa päätekijän kohdalla. Sen sijaan avunannon merkitys petoksen toteutumiseen

on pulmallisempi. Yleensä kuitenkin riittää, että avunanto on jollakin tavalla lisännyt, edistänyt tai helpottanut petoksen tekijän onnistumista. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 983.)

Petos

Petoksessa voi rikoslain mukaan olla kyse oikeudettoman taloudellisen hyödyn hankkimisesta itselle tai toiselle. Tekomuotoina on määritelty toisen vahingoittaminen erehdyttämällä tätä tai käyttämällä hyväksi tämän erehdystä, jolloin toinen tekee tai jättää tekemättä jotakin. Tästä aiheutuu tällöin taloudellinen vahinko erehtyneelle tai tämän määräyksessä olleiden varojen omistajalle. Petoksen yritys on myös rangaistava. (RL 39/1889, 36:1§.)

Erehdyttämistä on virheellisen tiedon esittäminen jostakin asiasta. Se voi tapahtua joko sanallisesti tai esiintymistavan muodossa. Sanallista erehdyttämistä on myös totuuden muunteleminen tai salaaminen joltakin osin. Tämä voi toteutua esimerkiksi myyntitilanteessa, jossa hyvien puolien korostaminen ja vastaavasti huonojen salaaminen voi täyttää petoksen tunnusmerkistön. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 975.)

Osakeyhtiössäkkin tapahtuvia vastaavanlaisia erehdyttämispetoksia ovat muun muassa tilauspetokset ja luottopetokset. Tilauspetoksessa yhtiö salaa maksukyvyttömyytensä. Yhtiö ostaa tällöin tavaraa tai palveluja velaksi tietäen olevansa maksukyvytön. Petoksena käsitellään myös se, kun yhtiöllä on jo ostohetkellä aikomus jättää tavarat tai palvelu käteisrahaa lukuunottamatta maksamatta. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 976; Määttä 2008, 529.)

Luottopetoksessa yhtiö ottaa pankista lainaa ja salaa maksukyvyttömyytensä, maksuhalunsa tai vakuuksiensa arvon. Tällöin yhtiö petoksella erehdyttää pankin antamaan luottoa. Toisena tekotapana voi olla erehdyttäminen luoton käyttötarkoituksesta. Tunnusmerkistön täytyminen edellyttää kuitenkin, että luotonhakijalla on aikomus käyttää luotto muuhun kuin ilmoitettuun tarkoitukseen jo luoton nostamishetkellä. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 977.)

Erehdyksen hyväksikäyttämistä puolestaan on toisen virheellisen käsityksen hyödyntäminen. Tunnusmerkistö ei kuitenkaan edellytä tekijän itse vaikuttaneen erehdyksen syntymiseen. Sen sijaan edellytetään, että erehdystä hyödyntäneellä olisi ollut

oikeudellinen velvollisuus korjata virhe. Tällainen velvollisuus on esimerkiksi tavaran ja palvelun myyjillä. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 979.)

Korkein oikeus on käsitellyt arvonlisäveron laskuttamista aiheuttomasti. Yhtiön taloushallinnosta vastaavan henkilön A:n vastuulla oli ollut yhtiön rekisteröiminen arvonlisäverovelvolliseksi. A oli laskuttanut asiakasyhtiötä arvonlisäverosta. Todellisuudessa A ei ollut hoitanut rekisteröintiä eikä olisi näin saanut lisätä laskuun arvonlisäveron osuutta. Menettelyllään A oli lisäksi erehdyttänyt asiakasyhtiön vähentämään arvonlisäveron maksuissaan. (KKO 2008:37.)

Yhtiö hyötyi tässä tapauksessa petoksesta siten, että se sai arvonlisäverollisen myyntitulon ilman tilitysvelvollisuutta. Summa oli siis merkitty kokonaisuudessaan myyntituloksi. Yhtiö käytti hyödykseen asiakasyhtiölle annettua lupausta rekisteröityä arvonlisäverovelvolliseksi. Yhtiön lähettämässä laskuissa oli myös selkeästi eritelty arvonlisäveron osuus ja merkitty yhtiön olevan arvonlisäverovelvollisten rekisterissä (Timonen 2008, 294).

Periaatteessa arvonlisäverovelvollisuuden huijaaminen ei kuitenkaan ole suosittua sen paljastumisriskin takia. Yrityksillä on muun muassa mahdollisuus tarkistaa yritysten arvonlisäverovelvollisuus yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä. Veroviranomainen saattaa huomata petoksen myös valvontailmoituksesta tai jommankumman yrityksen verotarkastuksen yhteydessä, mutta tähän saattaa kulua pitkästikin aikaa (Timonen 2008, 295).

Petoksen tunnusmerkistö edellyttää myös taloudellisen vahingon aiheutumista erehtyneelle. Taloudellisen vahingon ei kuitenkaan aina tarvitse toteutua, vaan pelkkä vaara vahingon aiheutumisesta riittää. Kyseessä voi olla esimerkiksi vaara taloudellisen aseman heikentymisestä. Sen ei myöskään tarvitse aiheutua erehdytetylle henkilölle. On mahdollista, että erehdytetty henkilö on hoitanut toisen henkilön asioita, jolloin hän on vahingon tosiasiallinen kärsijä. Erehdytetyn ja tosiasiallisen vahingonkärsijän välillä ei kuitenkaan tarvitse olla sopimusta tällaisesta järjestelystä. (Laine 2005, 71; Lappi-Seppälä ym. 2009, 983, 985.)

Petoksen yritys on myös säädetty rangaistavaksi. Yrityksestä on kyse, kun toisen henkilön erehdyttämiseen on ryhdytty. Kelvoton yritys on kyseessä silloin, kun erehdyttämällä ei katsota olevan onnistumisen mahdollisuutta. Yritys muuttuu

petokseksi sitten, kun määräämistoimi on tehty ja sillä on aiheutettu taloudellinen vahinko tai sen vaara. Petoksesta tuomitseminen ei kuitenkaan edellytä, että tekijän olisi pitänyt saada tavoittelemansa etu. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 984-985.)

Törkeä petos

Törkeänä petoksena pidetään petoksen tunnusmerkistön täyttävää tekoa, jolla on lisäksi tavoiteltu joko huomattavaa hyötyä tai aiheutettu huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa. Teossa on myös voitu käyttää hyväksi vastuulliseen asemaan perustuvaa luottamusta, toisen heikkoita tai muuta turvatonta tilaa. Tunnusmerkistö edellyttää teon olevan lisäksi kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeän petoksen yritys on myös säädetty rangaistavaksi. (RL 39/1889, 36:2§.)

Törkeällä petoksella voidaan tavoitella huomattavaa hyötyä. Ehdotonta alarajaa tälle ei ole määritelty, mutta käytännössä se on sijoittunut 7000 ja 14.000 euron välille. Tunnusmerkistö täyttyy pelkän hyödyn tavoittelemisella eli teolla ei edellytetä tosiasiallisen hyödyn saamista. Toisen kohdan huomattavan suurella vahingolla puolestaan tarkoitetaan vähintään tuhansien eurojen tappiota. Erityisen tuntuva vahinko kuitenkin tarkastellaan petoksen uhrin näkökulmasta. Vahingon ei tällöin tarvitse olla euromääräisesti huomattavan suuri. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 990.)

Kolmannessa ja neljännessä rikoslain kohdassa on kyse erityisen paheksuttavista tekemuodoista. Vastuullisen aseman hyväksikäyttö voi tapahtua tekijälle annettujen, toisen henkilön taloudellisten tai oikeudellisten asioiden väärinkäyttämisenä tai laiminlyömisinä (Koskinen 2008, 141). Heikkouden tai turvattoman tilan hyväksikäytöstä on kyse silloin, kun tekijä hyödyntää psyykkisesti tai fyysisesti sairaita tai vammoja. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 991.)

Lievä petos

Lievänä petoksena pidetään petosta, jota voidaan tavoitellun hyödyn, aiheutetun vahingon määrän tai muiden rikoksiin liittyvien seikkojen perusteella pitää kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. (RL 39/1889, 36:3§.)

Lievänä petoksena rangaistaan teot, joihin ei liity selvää erehdyttämistä tai erehdyksen hyväksikäyttämistä. Tällaisia ovat esimerkiksi palvelupetokset, jotka kohdistuvat

palveluihin, joissa maksu tapahtuu palvelusuorituksen jälkeen. Tunnusmerkistön täyttymiseen riittää, että palvelusuorituksen antajaa erehdytetään salaamalla maksukyvyttömyys tai maksuhalu palvelun vastaanottohetkellä. Lievässä petoksessa yritystä ei ole säädetty rangaistavaksi toisin kuin muissa petosmuodoissa. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 991.)

5 VÄÄRENNYSRIKOKSET

Väärennysrikoksilla tarkoitetaan väärän asiakirjan tai todistuskappaleen valmistamista tai väärentämistä harhauttavaksi todisteeksi tai vastaavasti tämän käyttämistä tällaisena todisteena. Menettelyllä pyritään saamaan taloudellista hyötyä tai aiheuttamaan jollekin vahinkoa. Käytännössä väärennysrikokset liittyvät usein esimerkiksi petosten valmisteluihin. (Koskinen 2008, 143.)

Osakeyhtiössä väärennysrikokset voivat kohdistua muun muassa asiakirjoihin, joita tarvitaan yhtiön rekisteröimisessä. Tällöin on kyse sekä väärennyksestä että rekisterimerkintärikoksesta. Muita osakeyhtiössä esiintyviä väärennyksiä voivat olla allekirjoitusten väärentäminen esimerkiksi yhtiön pöytäkirjoihin ja rekisteröitävien tilintarkastuskertomusten väärentäminen.

5.1 Väärennysrikosten tunnusmerkistö

Väärennys voi olla valmistamista, väärentämistä tai käyttämistä. Rangaistavuus ei siis edellytä asiakirjan tai todistuskappaleen käyttämistä. Tunnusmerkistö edellyttää kuitenkin, että valmistaminen tai väärentäminen on tapahtunut tarkoituksena käyttää väärennystä harhauttavana todisteena. Tunnusmerkistön täytyminen edellyttää lisäksi tekijän tahallisuutta. Tekijän pitää siis olla tietoinen kappaleen vääryydestä tai siitä, että se on väärennetty. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 898; Määttä 2008, 526.) Väärennystä esineestä säädetään samaa kuin asiakirjasta ja todistuskappaleesta (Lappi-Seppälä ym. 2009, 894). Arvosteluun vaikuttaa lisäksi väärennetyn asiakirjan tai todistuskappaleen luonne (Lappi-Seppälä ym. 2009, 891).

Väärennys

Väärennyksen tekemuodoiksi on säädetty väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen valmistaminen, sellaisen väärentäminen käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka väärän tai väärennetyn todistuskappaleen käyttäminen tällaisena todisteena. Myös yritys on säädetty rangaistavaksi. (RL 39/1889, 33:1§.)

Asiakirjalla tarkoitetaan joko yksityistä tai yleistä asiakirjaa. Lainkohdan voidaankin tulkita koskevan kaikkia asiakirjoja, jos niillä on merkitystä todistuskappaleena. Todistuskappaleen määritelmä on kuitenkin asiakirjaa monimuotoisempi. Sillä voidaan tarkoittaa muun muassa asiakirjan näköisjäljennöstä tai merkkiä. Todistuskappaleessa voi myös olla kyse alun perinkin todisteeksi hankitusta kappaleesta tai sitten tilapäis-asiakirjan luonteisesta todisteesta. Tällöin sen varsinainen merkitys syntyy vasta jälkeenpäin. (Määttä 2008, 526; Lappi-Seppälä ym. 2009, 888-889.)

Todistuskappaletta pidetään vääränä silloin, kun sen avulla pystytään antamaan erehdyttävä kuva alkuperästä tai antajan henkilöllisyydestä (Lappi-Seppälä ym. 2009, 895). Sen käyttäminen on mahdollista myös välillisesti. Tällöin on kyse esimerkiksi väärin tietojen antamisesta viranomaisen rekisteriin. Rekisteristä väärät tiedot siirtyvät eteenpäin muille viranomaisille. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 894.)

Väärennyksen tekotapoina on mainittu valmistaminen, väärentäminen tai käyttäminen. Valmistamisessa on kyse väärän asiakirjan tai todistuskappaleen tekemisestä. Valmistaminen on toteutunut siinä vaiheessa, kun asiakirja tai todistuskappale on konkreettisesti syntynyt. Tämä taas edellyttää, että väärennettyä asiakirjaa tai todistuskappaletta olisi mahdollista käyttää todistelutarkoituksessa. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 890-891.)

Korkeimman oikeuden tapauksessa henkilö A oli valmistanut osakeyhtiön hallituksen kokouksen pöytäkirjan ja merkinnyt itsensä niin hallituksen varsinaiseksi jäseneksi kuin sen puheenjohtajaksikin. Todellisuudessa yhtiöllä ei ollut hallitusta vaan yhtiö oli asetettu selvitystilaan tämän takia. A ja B olivat käyttäneet väärennettyä pöytäkirjaa barhauksena todisteena valitusasiassa Turun hallinto-oikeudessa. (KKO 2006:63.)

Hallituksen kokouksen pöytäkirjan väärentämisellä on tässä tapauksessa haettu selvitystilamerkinneen poistamista kaupparekisteristä. Kuten jo aiemmin todettiin, merkintä on tällöin kaikkien nähtävissä ja saattaa vahingoittaa yhtiön liiketoimintaa. Hallituksen kokousta ei oikeasti pidetty, mutta pöytäkirjaan oli merkitty kuvitellun kokouksen käsittelemät asiat, muun muassa hallituksen valitseminen. Pöytäkirja oli allekirjoitettu kokouksen puolesta toisen toimijan toimesta, jolloin muiden allekirjoituksia ei tarvittu. Sitä, miksi hallitusta ei todellisuudessa valittu, on vaikea arvioida.

Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan yhtiön enemmistö oli kuitenkin päättänyt olla valitsematta hallitusta.

Valmistamisessa on siis kyse kokonaan uuden väärennetyn asiakirjan tai todistuskappaleen tekemisestä. Väärentäminen taas kohdistuu olemassa olevaan asiakirjaan tai todistuskappaleeseen, jota muutetaan. Tarkoituksena on tällöin saada aikaan jotakin, joka on väärää tai ei vastaa totuutta. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 891.)

Väärentämistä on muun muassa toisen henkilön allekirjoituksen väärentäminen pöytäkirjaan tai suostumukseen. Osakeyhtiössä allekirjoitusten väärentämistä esiintyy yleensä kaupparekisteriin lähetettävissä ilmoituksissa. Osakeyhtiölaki edellyttää hallituksen kokouksen pitämistä tietyissä tapauksissa ennen rekisteröinti-ilmoituksen lähettämistä. Kokousta ei kuitenkaan aina pidetä vaan sekä pöytäkirja että sen allekirjoitukset väärennetään. Tekijöinä ovat tällöin yleensä yhtiön perustajat.

Korkeimman oikeudessa on käsitelty tilintarkastuskertomusten väärentämistä. Yhtiön toimitusjohtaja ja hallituksen jäsen A oli väärentänyt kolmeen tilintarkastuskertomukseen tilintarkastajan allekirjoitukset. A oli lähettänyt kertomukset verotoimistoon muiden asiakirjojen mukana. (KKO 1998:127.)

Tilintarkastuskertomuksen tarkoituksena on mainita muun muassa mahdollisista yhtiön laiminlyönneistä tai osakeyhtiölain rikkomuksista. Tilintarkastajan allekirjoittama kertomus siis vahvistaa, että tilinpäätös on laadittu voimassa olevien säännösten mukaisesti. Tässä tapauksessa tekoa ei kuitenkaan pidetty suunnitelmallisena tai erityisen harhauttavana tekona. Tilintarkastuskertomusten tai niiden allekirjoitusten väärentäminen mahdollistaa kuitenkin väärän kuvan antamisen yhtiön toiminnasta ja taloudellisesta tilasta. Kertomusten rekisteröiminen kaupparekisteriin tai tässä tapauksessa niiden antaminen verottajalle saattaa vaikuttaa yhtiön ulkopuolisten henkilöiden ratkaisuihin yhtiöön liittyvissä asioissa. Varsinkin sidosryhmien kannalta totuudenvastainen tilintarkastuskertomus saattaa johtaa niitä vahingoittavaan ratkaisuun, kuten esimerkiksi yhteistyön jatkamiseen tai lainan myöntämiseen.

Toimitusjohtajan suostumus toimen vastaanottamisesta voidaan myös väärentää. Tämä voi tapahtua joko perustamisvaiheen hallituksen kokouksessa tai

toimintavaiheessa. Mikäli henkilö tässä tilanteessa väittää allekirjoitustaan väärennetyksi, jää todistelutaakka vastapuolelle. (Savela 2006, 14.)

Väärennetyn asiakirjan tai todistuskappaleen käyttämisestä tuomitseminen edellyttää, että tekijä on väärennyksellä pyrkinyt erehdyttämään toista henkilöä oikeudellisesti merkityksellisen seikan suhteen. Lisäksi edellytetään, että toinen henkilö saattaisi tämän seurauksena harhautua tekemään tai jättämään tekemättä jotakin. Tunnusmerkistön täytyminen ei kuitenkaan edellytä todellista erehtymistä tai harhautumista. Riittää, että tekijän näkökulmasta katsottuna toinen voisi luulla todistelutarkoituksessa käytettyä todistuskappaletta oikeaksi. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 891.)

Väärennyksenä ei käsitellä niin sanottua kuittikauppaa, jossa kaksi henkilöä tekee kaupan väärennetystä asiakirjasta. Tämä perustuu siihen, että väärennetyn asiakirjan esittäjä tietää vastaanottajan tietävän sen vääräksi. Tapauksessa ei siis tällöin ole kyse todistelutarkoituksessa käytetystä asiakirjasta, jolloin se ei myöskään täytä väärennyksen tunnusmerkistöä. Tekaistujen tositteiden käyttäminen kirjanpidossa ja sitä kautta verotuksessa ei myöskään ole väärennys. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 891.)

Itä-Suomen hovioikeudessa on perusteltu, ettei kuittien tekemisen syynä ole pelkästään niiden liittäminen kirjanpitoon vaan niiden avulla saatavan hyödyn tavoittelemisen. Tämän vuoksi tekaistujen tositteiden käyttämisestä ei rangaista erikseen väärennyksenä, vaan se käsitellään yhtenä osana kirjanpito- tai verorikosta. (I-SHO 1557/80.)

Törkeä väärennys

Rikoslain mukaan törkeä väärennys on kyseessä, kun rikoksen kohteena on tärkeänä viranomaisen säilyttämänä arkistoasiakirjana pidettävä todistuskappale, viranomaisen ylläpitämä yleinen rekisteri tai todistusarvoltaan muuten erityisen merkityksellinen todistuskappale. Tekoa pidetään törkeänä myös siinä tapauksessa, kun tekijä on käyttänyt väärennysrikosten tekemistä varten hankittua teknistä laitteistoa tai muutoin toiminut erityisen suunnitelmallisesti. Teon tuomitseminen törkeänä väärennyksenä edellyttää teon pitämistä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Myös yritys on säädetty rangaistavaksi. (RL 39/1889, 33:2§.)

Törkeä väärennys voi olla kyseessä, jos teko kohdistuu tärkeään arkistoasiakirjaan. Kaikki viranomaisten arkistoasiakirjat eivät ole yleisellä tasolla tärkeitä, mutta tällaisia

ovat muun muassa tuomiokirjat. Tapaukset arvioidaan kuitenkin aina tapauskohtaisesti. Väärennyksen kohdistuessa viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin, edellytetään rekisterin olevan yleiseltä kannalta tärkeä. Tällaisia rekistereitä ovat esimerkiksi väestö-, lainhuuto-, kiinnitys- ja patenttirekisteri. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 900.)

Törkeä väärennys voi kohdistua myös muuhun merkitykselliseen todistuskappaleeseen, joka ei liity arkistoasiakirjoihin tai rekistereihin. Sen merkityksellisyys ei myöskään ole riippuvainen oikeudellisesta luonteestaan. Tällöin esimerkiksi yksityinen kirjekin voi olla tärkeä todiste oikeudenkäynnissä. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 900-902.)

Väärennyksen suunnitelmallisuutta osoittaa esimerkiksi teknisen laitteiston hankkiminen väärennystarkoitukseen. Tällöin edellytetään kuitenkin, että laitteisto on tarkoitettu pääasiassa väärennysten tekoon. Suunnitelmallisuutta voi olla myös työnjaon sopiminen tekijöiden kesken. Tällöin saatetaan käyttää esimerkiksi teknistä aisantuntemusta. Rikoksen toteuttamiseksi tai paljastumisen ehkäisemiseksi on voitu suorittaa myös erityisjärjestelyitä. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 902; Määttä 2008, 527.)

Yleensä tekemuodon arvioiminen törkeäksi edellyttää väärennyksen käyttäjän myös osallistuneen todistuskappaleen valmistamiseen tai väärentämiseen. Sen sijaan pelkän käyttäjän toimet voidaan harvoin arvioida kokonaisuutena törkeäksi. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 902.)

Lievä väärennys

Lievänä väärennyksenä voidaan pitää tekoa, jota todistuskappaleen laatu tai muut rikokseen liittyvät seikat huomioon ottaen voidaan pitää vähäisenä. Teon täytyy olla myös kokonaisuutena arvostellen vähäinen. (RL 39/1889, 33:3§.)

Väärennyksen pitämiseen vähäisenä voi vaikuttaa todistuskappaleen vähäarvoisuus. Muina lieventävinä seikkoina voivat olla tilannekohtainen houkutus tai tekijän puutteellinen kyky ymmärtää teon merkitys iästä tai muusta vastaavasta syystä johtuen. Myös tekijän laillisten etujen suojaaminen on lieventävä peruste. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi kadonneen kuitin korvaamista väärällä kuitilla. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 902-903.)

5.2 Rekisterimerkintärikosten tunnusmerkistö

Rekisterimerkintärikoksessa on rikoslain mukaan kyse virheellisen tiedon antamisesta rekisteriviranomaiselle ja sitä kautta yleiseen rekisteriin. Tekijän tarkoituksena voi myös olla toisen vahingoittaminen tai hyödyn hankkiminen itselle tai toiselle edellä mainitulla tavalla. Myös teon yritys on säädetty rangaistavaksi. (RL 39/1889, 16:7§.)

Osakeyhtiön tapauksessa rekisterimerkintärikos kohdistuu yleensä yhtiön rekisteröimiseen eli kaupparekisteriin lähetettäviin ilmoituksiin. Myös yhtiön toiminnan aikana kaupparekisteriin lähetettävissä ilmoituksissa on mahdollista antaa vääriä tietoja. Tällaisia ilmoituksia voivat olla esimerkiksi osakepääoman maksaminen, osakepääoman korotusilmoitus tai toimitusjohtajan valitsemiseksi käydyin hallituksen kokouksen pöytäkirja.

Virheellinen tieto voidaan antaa sekä suullisesti että kirjallisesti. Tunnusmerkistön täytyminen ei edellytä väärän tiedon tosiasiallista merkitsemistä. Riittää, että väärä tieto on annettu viranomaiselle ja se olisi voitu merkitä rekisteriin. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 353.)

Korkeimmassa oikeudessa on käsitelty yhtiön rekisteröimistä kaupparekisteriin, vaikka yhtiön osakepääomaa ei ollut maksettu. Yhtiön hallituksen jäsenet A, B ja C olivat kaupparekisteriin lähetetyssä perusilmoituksessa vakuuttaneet 100.000 markan osakepääoman maksetuksi yhtiön kassaan. Yhtiön tilintarkastaja oli samana päivänä todistanut tämän oikeaksi hallituksen jäseniltä saadun kuitin perusteella. (KKO 1991:25.)

Osakepääoman maksamatta jättäminen voi tapahtua joko kokonaan tai osaksi. Tekijä hyötyy tästä saamalla osakkeet itselleen ilman vastiketta, mutta saaden kuitenkin osan yhtiön tuottamasta voitosta. (Savela 2006, 181-182.) Yhtiötä ei luonnollisestikaan olisi rekisteröity ilman tilintarkastajan antamaa todistusta osakepääoman maksamisesta. Yhtiön rekisteröiminen tietyllä osakepääomalla saattaa vaikuttaa yhtiön ulkopuolisten rahoittajien päätöksiin, sillä he luulevat yhtiön olevan laillisesti perustettu ja maksukykyinen. Tällöin yhtiö voi saada rahoitusta toiminnalleen ja aiheuttaa velkojille suurta vahinkoa maksukyvyttömyydellään. Konkurssipesä on kuitenkin lähtökohtaisesti oikeutettu saamaan korvausta tällaisesta menettelystä (Savela 2006, 181).

Osakeyhtiölaki kieltää nykyään osakepääoman maksamisen kassaan. Pankkitilille maksettavan osakepääoman vääristäminen on hankalampaa, joten tekijät ovatkin siirtyneet maksamaan osakepääomia ja sen korotuksia apporttiomaisuudella. Tällöin tekijät saattavat onnistua huijauksessa siten, ettei tilintarkastaja tarkasta apporttia itse, vaan laatii todistuksen yhtiön johdon kuittien perusteella. Apporttiomaisuuden arvo ei tällöin aina vastaa osakepääoman arvoa, eikä apporttia välttämättä edes siirretä todellisuudessa yhtiön omistukseen.

Apportin valbeellinen siirtäminen osakeyhtiön haltuun voi tapahtua pantatun omaisuuden käyttämisenä apporttina. Tätä on käsitelty Korkeimman oikeuden tapauksessa, jossa osakepääomaa korotettiin pantatulla apporttiomaisuudella. Yhtiön hallituksen jäsenet ja tilintarkastajat olivat vakuuttaneet apportin olevan yhtiön hallussa. Apportti oli kuitenkin pantattu velkojen vakuudeksi ja se myytiin velkojan toimesta niiden suorittamiseksi. (KKO 2001:36.)

Tilintarkastajan merkitys korostuu apporttiomaisuuden käyttämisessä. Mikäli hän ei kuitenkaan tarkasta apporttia kunnolla, voidaan apporttina periaatteessa käyttää mitä tahansa omaisuutta. Mahdollisten panttausten tutkiminen jää siis tilintarkastajan vastuulle ja rekisteröiminen tai osakepääoman korotus tapahtuu pitkälti hänen lausuntonsa perusteella.

Rekisterimerkintärikoksena käsitellään lisäksi osakeyhtiön muodollisen toimijan merkittäminen kaupparekisteriin. Tekijöiksi katsotaan tällöin niin muodollinen kuin tosiasiallinenkin toimija. (Savela 2006, 214.)

Muodollisen toimijan ilmoittamista kaupparekisteriin on käsitelty Korkeimmassa oikeudessa. Henkilö A oli pyytänyt henkilöä B perustamaan yhtiön, koska hänen omat luottotietonsa estivät ennakkoperintärekisteriin pääsyn. B oli merkitty yhtiön koko osakekannan ostajaksi. Todellisuudessa A maksoi kauppabinnan. A oli myös laatinut ilmoituksen, jossa kerrottiin B:n olevan yhtiön hallituksen varsinainen jäsen. B oli vain allekirjoittanut ilmoituksen, joka oli toimitettu kaupparekisteriin. B myönsi tämän jälkeen nimenkirjoitus- ja tilinkäyttöoikeuden A:lle. (KKO 2004:88.)

Muodollisen toimijan ilmoittamista kaupparekisteriin on pidettävä vääränä tietona siksi, että tosiasiallista määräysvaltaa käyttää joku muu henkilö. Tällöin kaupparekisteriin ilmoitettu tieto harhauttaa ulkopuolista henkilöä luulemaan yhtiön hallinnoksi

jotain muuta kuin se todellisuudessa on. Tällä voi olla merkitystä esimerkiksi ulkopuolisen tahon päätökseen antaa yhtiölle lainaa. Tässä tapauksessa tosiasiallisen toimijan luottokelpoisuus ei ollut kunnossa, joten kaupparekisteriin piti antaa jonkun toisen nimi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Työn tarkoituksena oli tutkia talousrikoksia osakeyhtiön näkökulmasta. Työssä tarkasteltiin kirjanpitorikoksia, velallisen rikoksia, verorikoksia kavalluksia, petoksia, väärennysrikoksia ja rekisterimerkintärikoksia. Työssä selvitettiin näiden talousrikosten tunnusmerkistöjen täyttymiselle asetettuja edellytyksiä sekä rikosten tekotapoja.

Osakeyhtiössä tehtyihin talousrikoksiin vaikuttaa yhtiön taloudellinen tilanne. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kirjanpitorikoksia ja velallisen rikoksia esiintyy eniten konkurssien yhteydessä. Tutkituissa oikeustapauksissa lähes jokaisen kirjanpitorikoksen ja velallisen rikoksen yhteydessä yhtiö oli asetettu konkurssiin. Verorikoksia puolestaan voidaan tehdä yhtiön poikkeuksellisen hyvän tilikauden aikana, jolloin tarkoituksena on veron välttäminen.

Talousrikokset esiintyvät usein muiden talousrikosten yhteydessä. Kirjanpitorikoksia tehdään yleensä velallisen rikosten, verorikosten ja kavallusten yhteydessä. Kirjanpitorikosten avulla yritetään peitellä yhtiön todellista taloudellista tilannetta tai tulosta sekä yhtiöstä väärin perustein otettuja varoja. Väärennysrikokset sen sijaan liittyvät yleensä petosten valmisteluihin. Rekisterimerkintärikoksilla puolestaan on pyritty salaamaan yhtiön tosiasiallisia toimijoita tai antamaan väärä kuva yhtiön taloudellisesta tilasta tai toiminnasta. Nämä edellyttävät tällöin rekisteriin lähetettävien ilmoitusten väärentämistä.

Kirjanpitorikosten tarkoituksena on yleisesti pidetty yhtiön todellisen taloudellisen tilanteen peittelyä, joka voi tarkoittaa joko hyvän tilikauden tuloksen tai vastaavasti taloudellisen kriisivaiheen salaamista. Tunnusmerkistöjen keskeisimmät tekokuvaukset edellyttävät liiketapahtumien kirjaamisen tai tilintarkastuksen laatimisen laiminlyöntiä, väärrien tai harhaanjohtavien tietojen kirjaamista taikka kirjanpitoaineiston hävittämistä, kätkemistä tai vahingoittamista.

Hyvän tilikauden tuloksen salaaminen onnistuu kirjanpitorikoksissa tulojen salaamisella tai perusteettomien kulujen lisäämisellä kirjanpitoon. Taloudellista kriisitilannetta puolestaan peitellään yleensä velkojen salaamisella, olemattomalla osakepääoman korotuksella tai perusteettomien lainasaatavien lisäämisellä, jolloin yhtiön tasetta saadaan paremmaksi. Olennainen huomio kirjanpitorikoksista on tekaistujen tositteiden

käyttäminen. Niillä mahdollistetaan varojen perusteeton ottaminen yhtiöstä ja yhtiön tuloksen pienentäminen esimerkiksi verotusta varten.

Velallisen rikosten tarkoituksena puolestaan on saada yhtiön omaisuus pois velkojien ulottuvilta. Tämä voi tapahtua erilaisilla siirto-, salaamis- ja manipulaatiotoimilla. Keskeistä on kuitenkin se, että tekoa voidaan pitää liiketaloudellisesti perusteettomana ja yleisen velkojatahon kannalta moitittavana. Velallisen rikosten tekotapoina voivat olla esimerkiksi lainajärjestelyt, ohimyynti, liian suurten palkkojen maksaminen yhtiön johdolle tai omaisuuden kätkeminen.

Laittomasti otetun omaisuuden ja samalla myös velallisen rikoksen salaaminen riippuu paljon kirjanpidosta. Ei riitä, että omaisuus siirretään jollakin fyysisellä tavalla pois yhtiön varoista, vaan se pitää kadottaa myös kirjanpidosta. Tutkittujen oikeustapausten perusteella perusteeton varojen nosto voidaan esimerkiksi naamioida osakslainaksi. Lainaa ei todellisuudessa makseta takaisin, mutta se voidaan merkitä maksetuksi yhtiön kassaan. Varat eivät tällöin todennetusti ole yhtiön hallussa muuten kuin kirjanpidossa. Lainoja on nähtävästi kuitattu myös tekaistuilla matkalaskuilla. Teot voidaan siis toteuttaa sinänsä laillisilla näyttävillä keinoilla, jolloin niiden selvittäminen voi olla hankalaa.

Kavallusrikoksissa on kyse tekijän hallussa sinänsä laillisesti olevien, toisen henkilön varojen anastamisesta. Varojen anastamisen kohdalla teko täyttyy, kun varat sekoituvat tekijän omiin varoihin. Osakeyhtiön kannalta oleellimmat tekotavat kavallusrikoksissa ovat yhtiön käteiskassavarojen ja asiakkaalle kuuluvien varojen anastaminen sekä varojen tilittämättä jättäminen. Tekijän edellytetään tällöin olleen tietoinen varojen kuulumisesta toiselle tai niiden tilitysvollisuudesta. Yhtiön johto on voinut myös käyttää hyväkseen vastuullista asemaansa, jolloin se on saanut toimeksiannolla haltuunsa asiakkaiden varoja.

Petosten tarkoituksena puolestaan on erehdyttää toinen henkilö tekemään tai jättämään tekemättä jotakin. Tekijä voi myös hyödyntää toisen erehdyttä, jolloin tälle aiheutuu taloudellista vahinkoa. Yleisimpiä petoksia ovat tilaus- ja luottopetokset. Tilauspetoksissa yhtiö ostaa tavaroita tai palveluita velaksi tietäen olevansa maksukyvytön. Luottopetoksessa yhtiö voi salata maksukyvyttömyytensä lisäksi myös

aikomuksensa laiminlyödä lainan takaisinmaksu. Yhtiö voi myös tekeytyä arvonlisäverovelvolliseksi, jolloin se hyötyy laskuun lisätyn arvonlisäveron määrän.

Veropetoksilla pyritään vaikuttamaan verotusmenettelyyn ja veron määräämiseen oikean suuruisena. Tunnuksmerkistön mukaan rangaistavaa on väärän tiedon antaminen, tiedon salaaminen ja ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti. Verorikkomuksena käsitellään vielä oma-aloitteisten verojen maksamatta jättäminen. Veropetoksissa käytetään keinotekoisia yhtiöjärjestelyitä verovastuun poistamiseksi. Myös tekaistuja kuitteja käytetään pienentämään tilikauden tulosta ja sitä kautta maksettavan veron määrää. Tekaistuihin tositteisiin perustuva arvonlisävero on myös saatettu vähentää, jolloin yhtiön tilitettävä arvonlisävero pienenee.

Väärennyksissä on puolestaan kyse asiakirjan tai todistuskappaleen valmistamisesta tai väärentämisestä harhauttamistarkoitukseen, tai vastaavasti sen käyttämisestä tällaisessa tarkoituksessa. Käyttämistä ei kuitenkaan edellytetä, sillä tunnuksmerkistön täyttymiseen riittää, että väärennys on tehty käyttötarkoitukseen. Osakeyhtiössä väärennys voi kohdistua toimitusjohtajan tai hallituksen jäsenen suostumukseen toimen vastaanottamisesta. Toimintakauden aikana tilintarkastuskertomuksen väärentäminen voi tapahtua yhtiön todellisen taloudellisen tilanteen salaamiseksi. Tilintarkastuskertomus rekisteröidään kaupparekisteriin, joten sillä on vaikutusta esimerkiksi rahoittajien ja yhteistyökumppanien päätöksiin.

Rekisterimerkintärikoksissa annetaan virheellinen tieto rekisteriviranomaiselle ja sitä kautta yleiseen rekisteriin. Tunnuksmerkistön täyttymiseen riittää kuitenkin, että tieto olisi voitu kirjata rekisteriin. Yleisimmät tapaukset koskevat osakepääoman maksamista, osakepääoman korotusilmoitusta sekä muodollisen toimijan ilmoittamista kaupparekisteriin tosiasiallisen toimijan sijasta. Osakepääoman maksamiseen ja korottamiseen liittyvät rikokset tehdään yleensä silloin, kun maksaminen hoidetaan rahan sijasta apportiomaisuudella. Tilintarkastaja ei tällöin välttämättä itse tarkasta omaisuutta, vaan hyväksyy sen yhtiön johdon lausuntojen tai tekaistujen kuittien perusteella.

Osakeyhtiössä yksi suurimpia ongelmia talousrikosten suhteen vaikuttaisi olevan tekijä vastuun kohdentaminen. Tämä johtuu siitä, että ilman tarkkaa näyttöä tekijää ei pystytä tuomitsemaan. Yhtiön monimutkaiset omistusjärjestelyt sekä puutteelliset

osake- ja osakasluettelot hankaloittavat tekijöiden selvittämistä. Etenkin tosiasiallisten toimijoiden selvittäminen ja tuomitseminen saattaa joissakin tapauksissa olla äärimmäisen vaikeaa. Syynä on yleensä se, että tosiasiallista toimijaa ei saada yhdistettyä millään tavalla yhtiön toimintaan.

Edellä esitetyt johtopäätökset perustuvat oikeuskäytännössä esiintyneisiin tapauksiin ja lähdekirjallisuudessa esiin tulleisiin samankaltaisiin tutkimustuloksiin. Johtopäätöksiin on kuitenkin syytä suhtautua tietyiltä osin varauksella, sillä talousrikoksista arvioidaan tulevan ilmi ainoastaan 5-10 % (Talousrikollisuuden tilannekuva 2009, 5). Tämän takia oikeuskäytännössä tai kirjallisuudessa esiintyvien ratkaisujen ja päätelmien perusteella ei voida varmuudella sanoa talousrikosten yleisyyden sekä tekemotiivien ja -tapojen jakautuvan ja tapahtuvan juuri edellä kuvatuilla tavoilla.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Airaksinen, M., Jauhiainen, J. & Neimala, A. 2001. PK-yrityksen osakeyhtiölakiopas. Porvoo: WSOY.

Immonen, R. & Nuolimaa, R. 2007. Osakeyhtiöoikeuden perusteet. Jyväskylä: Talentum Media Oy.

Kempainen, S. 2009. Verotarkastaja. Verohallinto. Haastattelu 18.5.2009.

Koskinen, P. 2008. Rikosoikeuden perusteet. Helsinki: Yliopistopaino.

Kähkönen, I. 1998. Velallisen epärehellisyuden mallittaminen: Ongelmina esitutkintaan valikointi ja tunnusmerkistön taloudelliset käsitteet. Helsinki: Keskusrikospoliisi.

Lahti, R. & Koponen, P. 2007. Talousrikokset. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laitinen, A. & Virta, E. 1998. Talousrikokset -teoria ja käytäntö. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat. Helsinki: Oy Edita Ab.

Lappi-Seppälä, T., Hakamies K., Koskinen, P., Majanen, M., Melander, S., Nuotio, K., Nuutila, A-M., Ojala T. & Rautio, I. 2009. Rikosoikeus. Juva: WSOY.

Leppiniemi, J. 2006. Kirjanpitolaki -kommentaari. Juva: WSOY.

Mähönen, J. & Villa, S. 2006. Osakeyhtiö 1: yleiset opit. Porvoo: WSOY.

Mäkelä, K. 2001. Talouselämän rikokset, rikosoikeus ja kriminaalipolitiikka. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mäntysaari, P. 2002. Osakeyhtiö toimijana. Porvoo: WSOY.

Norri, M. 2006. Osakeyhtiö: käytännön käsikirja. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Osakeyhtiölaki. 2007. Osakeyhtiölaki. Uudistettu 4.painos. Vaajakoski: KHT-yhdistys-Föreningen CGR ry.

Salminen, M.1998. Velallisen rikos. Porvoo: WSOY.

Savela, A. 2006. Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Suojanen, K., Savolainen, M. & Sirainen, A. 2006. Opi yhtiöoikeutta lisää. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Timonen, P. 2008. KKO:n ratkaisut kommentein. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Villa, S. 2003. Velkojan asema osakeyhtiössä. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Wikström, K. 2008. Yleiset opit verotuksessa. Vammala: Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

ELEKTRONISET LÄHTEET

Eskola, R. 2008. Verorikokset yritysverotuksessa. Saatavilla:

http://74.125.77.132/search?q=cache:79ez1gxolxUJ:www.tritonia.fi/fi/kokoelmat/gradu_nayta_pdf.php%3Fid%3D2715+bulvaanin+vastuu&cd=11&hl=fi&ct=clnk (Luettu 25.10.2009).

Lae, E. 2007. Optimaalinen rangaistus talousrikoksista: tutkimus velallisen rikoksista. Saata-

villa: <https://remote.kajak.fi/lakikirjasto/,DanaInfo=.awxyCiiosm6Jqu+5953.pdf> (Luettu 25.10.2009).

Laine, J. 2005. Esinekavallus. Saatavilla:

<https://remote.kajak.fi/lakikirjasto/,DanaInfo=.awxyCiiosm6Jqu+5497.pdf> (Luettu 16.10.2009).

Lakiasiantoimisto Finsta Oy. n.d. Velallisrikkomus. Saatavilla:

http://www.talousrikos.fi/tietoa/velallisen_rikokset/#velallisrikkomus (Luettu 27.7.2009).

Lehtonen, A. 2006. Kirjanpitorikokset. Saatavilla: [http://www.uwasa.fi/midcom-](http://www.uwasa.fi/midcom-admin/ais/midcom-serveattachment-3004/Lehtonen2.pdf)

[admin/ais/midcom-serveattachment-3004/Lehtonen2.pdf](http://www.uwasa.fi/midcom-admin/ais/midcom-serveattachment-3004/Lehtonen2.pdf) (Luettu 12.11.2009).

Lehtonen, A. 2005. Velallisen rikokset. Saatavilla:

http://docs.google.com/gview?a=v&q=cache:_XLOPe64xU0J:www.uwasa.fi/ktt/talusoik eus/it/VELALRIK.pdf (Luettu 28.7.2009).

Lehtonen, A. 1998. Veropetossäännöksen muutokset. Saatavilla:

<https://remote.kajak.fi/lakikirjasto/,DanaInfo=.awxyCiiosm6Jqu+2240.pdf> (Luettu 3.11.2009).

Lija, J. 2007. Valeoikeustoimin velkojan ulottumattomiin saatetun omaisuuden takaisinsaaminen -erityisesti valeoikeustoimien suhteesta rikosoikeuteen. Saatavilla:

<https://remote.kajak.fi/lakikirjasto/,DanaInfo=.awxyCiiosm6Jqu+5552.pdf> (Luettu 25.10.2009).

Mäki-Kahra, K. 2008. Rangaistuksen mittaaminen kirjanpitorikoksissa. Saatavilla:

<https://remote.kajak.fi/lakikirjasto/,DanaInfo=.awxyCiiosm6Jqu+5397.pdf> (Luettu 20.10.2009).

Määttä, K. 2008. Yritysoikeus yritystoiminnan suunnittelussa. Saatavilla:

<https://remote.kajak.fi/lakikirjasto/,DanaInfo=.awxyCiiosm6Jqu+5533.pdf> (Luettu 21.9.2009).

Oikeuslaitos. 2009. Palkan ulosmittaus. Saatavilla: <http://www.oikeus.fi/5620.htm> (Luettu 16.10.2009).

Oikeuslaitos. 2009. Työnantajan velvollisuudet. Saatavilla: <http://www.oikeus.fi/5622.htm> (Luettu 16.10.2009).

Talousrikollisuuden tilannekuva. 2009. Saatavilla:

<http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Ty%C3%B6markkinat/Harmaan+talouden+torjunta/Talousrikollisuuden+tilannekuva+1-2009/> (Luettu 2.11.2009).

Urpiainen, M. 2007. Muodollinen osakasasema ja peitellyn osingonjaon verotus. Oikeustieto. 2007. Saatavilla: <https://remote.kajak.fi/lakikirjasto/,DanaInfo=.awxyCiiosm6Jqu+5644.pdf> (Luettu 22.9.2009).

Uudenmaan verovirasto. 1999. Harmaan talouden projektiryhmän loppuraportti. Saatavilla:

http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/075_verotus/7971_fi.pdf (Luettu 23.9.2009).

Valtiovarainministeriö. 1999. Harmaan talouden projektiryhmän loppuraportti. Saatavilla:
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/075_verotus/7971_fi.pdf
(Luettu 21.10.2009).

Yli-Fossi, H-L. 2005. Kirjanpitorikokset. Saatavilla:
<https://remote.kajak.fi/lakikirjasto/,DanaInfo=.awxyCiiosm6Jqu+2435.pdf> (Luettu
20.10.2009).

